

Strukturele analyse van Catullus' Carmen 76

door

FR. DECREUS

CARMEN LXXVI *

Siqua recordanti benefacta priora uoluptas
Est homini, cum se cogitat esse pium,
Nec sanctam uiolasse fidem, nec foedere nullo
Diuum ad fallendos numine abusum homines,
Multa parata manent in longa aetate, Catulle, 5
Ex hoc ingrato gaudia amore tibi.
Nam quaecumque homines bene cuiquam aut dicere possunt
Aut facere, haec a te dictaque factaque sunt
Omniaque ingratae perierunt credita menti.
Quare cur te iam amplius excrucies? 10
Quin tu animo offirmas atque istinc teque reducis,
et dis inuitis desinis esse miser?
Difficile est longum subito deponere amorem?
Difficile est, uerum hoc qualubet efficias:
Una salus haec est, hoc est tibi peruincendum, 15
Hoc facias, siue id non pote siue pote.
O di, si uestrum est misereri, aut si quibus umquam
Extremam iam ipsa in morte tulistis opem,
Me miserum aspiciate et, si uitam puriter egi,
Eripite hanc pestem perniciemque mihi, 20
Quae mihi subrepens imos ut torpor in artus
Expulit ex omni pectore laetitias.
Non iam illud quaero, contra me ut diligit illa,
Aut, quod non potis est, esse pudica uelit:
Ipse ualere opto et taetrum hunc deponere morbum. 25
O di, reddite mi hoc pro pietate mea.

1. Op een literaire – in casu poëtische – tekst uit de Oudheid een ergocentrische en strukturele analyse willen toepassen, lijkt op het eerste zicht een daad van hybris.

* We volgen hierbij de editie van Quinn K., maar lezen in vs. 8-9: factaque sunt / omniaque ipv. factaque sunt. / omnia quae (cfr. sub 7.2.1).

1.1. Elke generatie echter heeft het literaire werk vanuit een welbepaalde optiek beoordeeld en het in functie van specifieke culturele en literaire criteria benaderd. Zo was het bv. de Romantiek die een verdieping in de bestudering van de teksten van de Oudheid heeft teweeggebracht en aldus de klassieke filologie heeft laten ontstaan. De toenmalige „literatuurwetenschap” verkreeg hierdoor vooral een historische instelling, die zowel geïdealiseerde als kausaal-gedetermineerde historische elementen (het „Eerlente, Erlebte, Ererbte” van de auteur) naar voor bracht.

De *poietocentrische* ingesteldheid die hieruit voortvloeide, heeft lange tijd een dominerende rol gespeeld: de werken vormden de unieke bron om de auteur te leren kennen. Ontbraken dergelijke gegevens, dan werd zijn leven gerekonstrueerd aan de hand van diverse passages uit zijn oeuvre; naast en samen met dit „biografisme” schonk de rond 1920 ontstane „Geistesgeschichte” eerder aandacht aan de wereld die „achter” het literaire werk stak, aan de „Weltanschauung” waarvan het de uitdrukking heette te zijn, dan aan de esthetische kwaliteiten van het werk zelf¹.

1.2. De *linguïstiek* zelf bleef tot de 19^e E vaststeken in een komparatieve, morfematisch-gerichte grammatikaleer, alsook in de droom een archetypisch Indo-Europees stratum te kunnen reconstrueren². „Enfin Saussure vint”³. Het fundamentele onderscheid dat hij invoerde tussen synchronie en diachronie, „langue et parole”, „les rapports syntagmatiques et les rapports associatifs”, alsmede zijn visie op het woord als een *Signe*⁴ = *Signifiant* (Sa) + *Signifié* (Sé) schonken de linguïstiek een stuwkracht die tot heden is blijven aanhouden. De semiotiek⁵ is immers niet denkbaar zonder zijn visie op het „teken”. Het belangrijkste element dat de Saussure voor ons onderwerp naar voor heeft gebracht, is het *systematische* karakter van een taal: in een taal staat alles met alles in verband. Geen enkel element mag als een los en afzonderlijk deeltje beschouwd worden, want het heeft zijn specifieke plaats en rol in een gestructureerd geheel.

1. Zie o.a. Maatje F. C., *Literatuurwetenschap. Grondslagen van een theorie van het literaire werk*, Utrecht, 1974; Wellek R. & Warren A., *Theory of Literature*, New York, 1974.

2. Ducrot O., *Le structuralisme en linguistique*, in: Ducrot O. & Todorov T., Sperber D. & Safouan M. & Wahl F., *Qu'est-ce que le structuralisme?*, Paris, 1968, 13-96; cfr. Benveniste E., *Problèmes de linguistique générale*, Paris, 1968.

3. Ducrot O., *o.c.*, 35-89; Mounin G., *Saussure ou le structuralisme sans le savoir*, Paris, 1968.

4. de Saussure F., *Cours de linguistique générale*. Edition critique préparée par Tullio de Mauro, Paris, 1975.

5. O.a. Barthes R., *Essais critiques*, Paris, 1964; id., *Critique et vérité*, Paris, 1966; id., *S/Z*, Paris, 1970.

1.3. In deze eerste betekenis is elke linguïstiek per definitie *struktureel*: elke reflectie over taal moet rekening houden met „the particular utterances as messages produced and interpreted according to particular rules, with reference to a particular code”⁶. In een tweede betekenis refereert „strukturele” linguïstiek naar de post-Bloomfieldiaanse periode en naar het brede gamma onderzoeken „which deliberately and explicitly tried to gain an insight into the systematic and structural character of language”⁷. Het is in deze betekenis dat we het begrip *structuur* verder zullen onderzoeken.

De transformationeel generatieve linguïstiek is ook *struktureel* geordend; dit soort structuur werd eerst bestudeerd in het syntactische, daarna in het semantische karakter van de taal. Ze moet echter duidelijk onderscheiden worden van de vorige soorten structuren, omdat ze o.a. haar gegevens in taxonomische modellen klassificeert, zich het frastische geheel als limiet stelt en nog steeds blijkt te worstelen met begrippen als (a)grammatikaliteit van de zin⁸.

1.4. Tot welke complexiteit het begrip „structuur” aanleiding kan geven wanneer het op niet linguïstische categorieën toegepast wordt, is o.a. gebleken op het „*Colloque sur le mot structure*”, waarvan de bevindingen gepubliceerd werden door Roger Bastide in „*Sens et usages du terme Structure dans les sciences humaines et sociales*”, Paris, 1962 (1), 1972 (2), Mouton (165 p.)⁹. Het bekendste niet-linguïstische (en met ons onderwerp het meest verwante) strukturalisme is het antropologisch-ethnologisch strukturalisme van *Lévi-Strauss*: hij bracht de systematiek en de modelbouw van de linguïstiek over op de ethnologie om de latente, (on)bewuste en universele disposities op socio-kultureel en mythisch gebied een structuur te verlenen¹⁰. Voortbouwend op de onderzoeken

6. Lepschy G., *A Survey of Structural Linguistics*, London, 1970, 35.

7. Id., *ib.*, 36; cfr. 74-91; zie Ruwet N., *Introduction à la grammaire générative*, Paris, 1967; Heilmann W., *Generative Transformationsgrammatik im Lateinunterricht*, AU XVI (1973), 5, 46-64; Kłowski J., *Was ist die generative Transformationsgrammatik und welche Bedeutung könnte sie für den altsprachlichen Unterricht haben?*, AU XIV (1971), 2, 5-19; Beyer K. & Cherubim D., *Linguistik und alte Sprachen. Eine Polemik?* Gymnasium LXXXX (1973), 3, 251-279 (cfr. hun bibliografie hierover: 275-279, alsook deze van Nickel R. in „*Wege der Forschung*” CCCCLXI, *Didaktik des altsprachlichen Unterrichts*, 478-480).

8. Vanaf 1957: Chomsky N., *Structures syntaxiques*, Paris; id., *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, 1965; id., *Current Issues in Linguistic Theory*, The Hague, 1964.

9. Structuur o.a. in de kunstgeschiedenis, economie, privé-recht, psychologie, psychopathologie, bij Marx,

10. Lévi-Strauss C., *Die Strukturele Anthropologie*, Frankfurt a. M., 1967.

Voor toepassingen in de klassieke fil.: Barié P., „*Vieles gewaltige lebt ...*”.

kingen van een Souriau en een Propp bracht Greimas het strukturalistisch model van de mythenanalyse over op het semantische gebied. De structurele antropologie en de structurele tekstanalyse kunnen volgens hem teruggevoerd worden op eenzelfde aktantieel model ¹¹.

1.5. De laatste decennia zagen echter ook het ontstaan van wat men een „strukturele literatuurwetenschap” zou kunnen noemen. Kenmerkend voor het *Russische Formalisme* (1915-1930) was o.a. de idee aan het literaire werk een eigenheid toe te kennen, een specificiteit die zich niet liet formuleren in functie van andere disciplines. Roman Jakobson illustreerde dit in zijn werk over de versbouw van de Serbokroatische volksepen ¹². Ook de zgn. *Duitse Morfologische School* (1925-1955) met als bekendste figuren Günther Müller en Wolfgang Kayser concentreerde zich op verschillende vraagstukken uit de tekstinterpretatie (genreleer, morfologische poëtische leer) en dit in toenemende mate tijdens W.O. II ¹³. De Angelsaksische vernieuwingsbeweging die in de jaren 1930-1940 onder impuls van I. A. Richards begon en *New Criticism* zou gaan heten, reageerde vooral tegen de positivistische literatuurbeschrijving en opteerde doelbewust voor een interpretatie (analyse + evaluatie) van teksten, wars van elk theoretisch stramien ¹⁴. In Frankrijk kan hier een groep van latere datum mee verbonden worden, nml. deze van „*la Nouvelle Critique*”, een groep die rond Roland Barthes en het tijdschrift „*Tel Quel*” tot stand kwam ¹⁵ en die dateert uit de periode na 1960. Onder invloed van het strukturalisme in de linguïstiek en de ethnologie, mede ook onder invloed van de hernieuwde belangstelling van stylistiek en retorica en in het kader van de snelle ontwikkeling van de semiotiek ontstonden vooral in het Engelse en Franse taalgebied een aantal studies, die

Strukturele Analyse eines tragischen Chorliedes, AU XIV (1971), 4, 5-40; Segal C., *The Homeric Hymn for Aphrodite: A Structural Approach*, CW LXVII (1974), 4, 205-212; Pfister R., *Strukturalismus und Lateinunterricht*, Gymnasium LXXVI (1969), 5, 457-472.

11. Greimas A. J., *Sémantique structurale. Recherche de méthode*, Paris, 1966; Souriau E., *Les 200.000 situations dramatiques*, Paris, 1950; Propp V., *Morphologie du conte*, Paris, 1970; cfr. Claes P., *Close reading van een Grieks gedicht* (A.P. VII, 196), *Lampas II* (1970), 3, 207-221; id., *Vondels „Jephtá” en Euripides’ „Ifigeneia in Aulis”*, *Kleio V* (1976), 3, 122-129.

12. Jakobson R., *Ueber den Versbau der serbokroatischen Volksepen*, in: *Selected Writings IV*, *Slavic Epic Studies*, The Hague, 1966; Erlich V., *Russian Formalism*, La Haye, 1965.

13. Müller G., *Morphologische Poetik*, *Gesammelte Aufsätze*, Darmstadt, 1968, 247; Kayser W., *Das sprachliche Kunstwerk*, Bern, 1948.

14. Ogden C. K. & Richards I. A., *The meaning of meaning*, London, 1923; Richards I. A., *Philosophy of Rhetoric*, New York, 1936; Empson W., *Seven Types of Ambiguity*, London, 1930; cfr. Segal C., *Ancient texts and Modern Criticism*, *Arethusa I* (1968), 1, 11-12.

15. Werken o.a. van Barthes R., Derrida J., Sollers P., Kristeva J., Todorov I.,

alle bijdroegen tot de praxis van de „analyse structurale”¹⁶. Het is in het verlengstuk van deze onderzoeken dat we onze eigen analyse situeren.

In de volgende paragrafen gaan we na op welke principes de structurele analyse steunt en welke winstpunten en bezwaren ermee samengaan.

2. Principes waarop de structurele analyse steunt.

2.1. Tegenover de historisch-geïdealiseerde, kausaal-gedetermineerde of „geistesgeschichtliche” waardering voor een poietocentrische visie wordt dus de laatste decennia de nadruk gelegd op *het literaire werk zelf*. Hoewel het zeker ook een bron is voor psychologen, sociologen, historici, filosofen en filologen, heeft het literaire werk ontegensprekelijk ook rechten als „*literaire tekst*”. Volgens Maatje F. C. onderscheidt de literaire tekst zich van de niet-literaire door zijn *fictionaliteit* en zijn *waarde* (= kommunikatieve en esthetische functie gesteund op een consensus). In de nog jonge geschiedenis van de verschillende „autonomiebewegingen” wordt de literaire tekst steeds beschouwd als een structuur; Maatje definieert dit begrip als volgt: „STRUCTUUR is de manier waarop in een literair werk een wereld wordt opgebouwd door middel van taaltokens”¹⁷. Lavency M. voegt hier aan toe: „La seule réalité que puisse appréhender le lecteur est le monde fini constitué par le signe linguistique du texte (bien entendu dans les deux dimensions du signe linguistique, signifiant et signifié): le recours au texte original s'impose donc dans l'étude littéraire. L'analyse littéraire sera 'formaliste' puisque c'est sur le signe linguistique seul qu'elle peut se fonder. Le seul donné est le texte et le texte 'clôturé’”¹⁸.

Vanuit een andere hoek, nml. deze van de moderne kommunikatiewetenschap, werd ook de vraag gesteld naar de literaire functie: Jakobson breidde de drie door Bühler onderscheiden functies van de taal (referentiële, expressieve en konatieve functies) uit met

16. O.a. Ruwet N., *L'analyse structurale de la poésie - A propos d'un ouvrage récent*, Linguistics 2 (1963), 38-59; id., *Analyse structurale d'un poème français: un sonnet de Louise Labé*, Linguistics 3 (1964), 62-83; id., *Sur un vers de Charles Baudelaire*, Linguistics 4 (1965), 69-77 (Ruwet onderscheidde hierin reeds zeer precies met welke principes de structurele analyse feitelijk werkt); id., „Je te donne ces vers”. Baudelaire, *Les Fleurs du Mal*, „Spleen et Idéal”, XXXIX, Poétique 7 (1971), 355-401; id., *Limites de l'analyse linguistique en poésie*, in: *Langage, Musique, Poésie*, Paris, 1972, 210-227 (waar ook de vorige artikels in gebundeld werden).

17. Maatje F. C., *o.c.*, 62.

18. Lavency M., *A propos de théories littéraires*, HC XIX (1975), I, 15.

een andere trias (fatische, meta-talige en poëtische funktie) en verbond de poëtische funktie met de boodschap (le message) ; deze funktie definieerde hij als „(la) ‘visée’ (Einstellung) du message en tant que tel”, waarbij „l’accent (est) mis sur le message pour son propre compte”¹⁹.

2.2. „La fonction poétique projette le principe d’équivalence de l’axe de la sélection sur l’axe de la combinaison”²⁰ of : poëtische taal onderscheidt zich van ander taalgebruik door een bijzonder net van verdichting, dat gekenmerkt wordt door die speciale manier waarop de paradigmatische as (de as van selectie en substitutie) in de syntagmatische as (de as van de combinatie en de kontiguiteit) verweven wordt. Deze definitie, die de saussuriaanse opvattingen over associatieve en syntagmatische relaties verder uitbouwt, is de hoeksteen geweest voor een eerste systematische benadering, van linguïstische zijde uit, voor de poëtische funktie van de taal. Het was de eerste en tot nog toe de belangrijkste poging om de enorme diversiteit in en de ontelbare mogelijkheden van de poëtische middelen terug te voeren op één fundamenteel principe. Gesitueerd tussen de andere funkties van de taal²¹ is de poëtische funktie niet een afwijkende, wezenlijk andere vorm van taalgebruik, maar wel een additioneel struktuurgeheel dat gekenmerkt wordt door „recurrence”.

2.3. Dit verschijnsel manifesteert zich op verschillende *niveaus* : „on admet que la manière la plus simple de rendre compte de la complexité des faits revient à distinguer différents niveaux linguistiques abstraits ..., à chaque niveau pris séparément, une analyse relativement simple sera possible, et la complexité sera restituée par la mise en relation des différents niveaux”²². Dergelijke bedenkingen gaan zeker reeds terug op Chomsky, 1957²³ en werden o.a. in de inleiding op „Les Chats” van Baudelaire zo geformuleerd : „Chaque ouvrage poétique, considéré isolément, contient en lui-même ses variantes ordonnées sur un axe qu’on peut représenter vertical, puisqu’il est formé de niveaux superposés phonologique, phonétique, syntactique, prosodique, sémantique,

19. Jakobson R., *Essais de linguistique générale*, Paris, 1963, (Linguistique et poétique, 209-248), 218.

20. Jakobson R., *Essais*, o.c., 220 ; „L’équivalence est promue au rang de procédé constitutif de la séquence” (ib.).

21. Id., *ib.*, 218 : „La fonction poétique n’est pas la seule fonction de l’art du langage, elle en est seulement la fonction dominante, déterminante, cependant que dans les autres activités verbales elle ne joue qu’une rôle subsidiaire, accessoire”.

22. Ruwet N., *Sur un vers*, o.c., 69.

23. Chomsky N., *Structures syntaxiques*, o.c., 21 e.v.

etc." ²⁴. Op elk niveau treden equivalentierelaties op, die door de dichter bewust kunnen gekozen zijn; zo worden op elk niveau meetbare en vergelijkbare elementen uit het lineaire tekstverloop afgezonderd, waardoor in bepaalde eenheden, zowel in de *monemen* als in de *motieven* spanningen merkbaar worden tussen de codering op de verschillende niveaus. De dankbaarste plaats is het rijm, waar positionele en extralinguïstische criteria voor een buitengewone *coupling* kunnen zorgen; fonemen en semen kunnen aldus samenwerken om via hun beider equivalentierelaties deze voor de poëzie zo belangrijke band tussen klank en betekenis te helpen tot stand brengen. Een interpreterende eindvisie kan dan alle equivalenties uit de verschillende taalniveaus hun uiteindelijk belang toekennen voor de poëtische zeggingskracht van de tekst ²⁵.

2.4. Aan de nadruk die de Saussure gelegd heeft op het feit dat een taal een systeem van relaties is, ontspruit de idee, die voor een structurele analyse van wezenlijk belang is, dat de verschillende talige elementen geen enkele waarde bezitten onafhankelijk van *de relaties* die hen binden. Dit impliceert o.a. dat de principes gelijkheid en tegengesteldheid een wezenlijke rol in een structurele ontleding krijgen toebedeeld. Zo wordt de *fonologische structuur* van een vers liever in een matrix van distinktieve binaire kenmerken beschreven. De *semantische theorie* van Greimas deelt in de semische analyse van een tekst de sememen op tot een structuur van semen. Een aantal gemeenschappelijke semen laten in de sememen klassemen ontdekken, enz.... In een *syntaktische ontleding* van de zin wordt deze door de *funktionele syntaxis* in andere relaties ingedeeld dan deze van de *kategoriale syntaxis*, enz.... Een tekst aan een structurele analyse onderwerpen impliceert trouwens ook de visie dat men deze tekst als een „discours d'un langage au deuxième degré” beschouwt, als een geheel waarin men a priori andere relaties onderkent dan in deze van het dagelijks taalgebruik of deze van de mythe.

2.5. De meest delikate problematiek is echter deze die voortspruit uit *de relatie Sa - Sé*, m.a.w. de „eeuwige” relatie tussen „son et sens”. Ruwet N. gaf de raad dat „les problèmes qui impliquent la

24. Jakobson R. & Lévi-Strauss C., „*Les Chats*” de Baudelaire, L'Homme II (1962), 1, 5-21; cfr. Jakobson R., *Une microscopie du dernier Spleen dans les Fleurs du Mal*, Tel Quel 29 (1967), 12-24.

25. Tot welke gevaren een interpretatie van het rijmschema kan leiden moge blijken uit hun gebruik van het werk van Rudrauf (Rime et Sexe): de mannelijke en vrouwelijke rijmen worden semantisch geïnterpreteerd! (de ene rijmen zijn mannelijker = harder dan de andere, en dit in een gamma van 24 rijmsoorten).

substance (au sens hjelmslévien du terme, et qu'il s'agisse de la substance sémantique ou de la substance phonique) doivent autant que possible être traités après qu'auront été résolus les problèmes de forme." ²⁶. Het opzoeken van formele equivalenties uit de fonische substantie bewerkt immers enkel een eerste kennismaking met elementen in een reliëf- of oppositiestelling; pas daarna kan men soms verder gaan en aandacht schenken aan de aard en de natuur van deze substantie. Men kan bv. eerst nagaan of de elementen die door een metrische, fonische en/of grammatikale overeenkomst/tegenstelling aan elkaar gerelateerd werden, ook op semantisch plan deze relaties vertonen. „Les équivalences phoniques servent ici à mettre en relief les equivalences de sens subtiles, qui autrement passeraient inaperçues" ²⁷. Hierna kan men soms bepalen of er pertinente equivalenties bestaan tussen de fonische en de semantische substantie. In dit stadium kent Ruwet de equivalentie de volgende relationele vormen toe: qua substantie neemt de verhouding tussen „son" (= S) en „sens" (= s) de proportie aan van:

$$S_1 : S_2 : : s_1 : s_2$$

Voor de beschrijving van het fonisch niveau opteert hij (in plaats van de traditionele artikulatorische terminologie) voor de akoustische, zodat o.a.:

$$/i/ : /u/ : : \text{scherp} : \text{dof} .$$

3. *Winstpunten en tekorten van deze methode.*

3.1. Hoe kan men nu het best te werk gaan om de hierboven beschreven principes toe te passen? Een logische werkwijze zou erin bestaan uit te gaan van de kleinste elementen uit elk taalniveau (femen, fonemen, syllaben, accenten, semen ...) en uit deze opeenstapeling van gegevens de relevante equivalentieklassen te selektioneren. „Een dergelijke atomiserende beginaanpak leidt tot een desperate productie van bergen moeilijk te coördineren materiaal" schrijft Schrijvers ²⁸. Hij stelde voor te zoeken „naar de overtuigendste geleiding van de totale tekst" ²⁹ en deze geleiding als werkhypothese te hanteren. Ruwet N. van zijn kant stelde voor één bepaald niveau te kiezen en van de meest evidente equivalenties uit te gaan om minder expliciete op ditzelfde en/of op andere op

26. Ruwet N., *Sur un vers*, o.c., 69.

27. Id., *ib.*, 74.

28. Schrijvers P. H., *Interpreteren van een Horatiaanse Ode* (I 10), *Lampas VI* (1973), 2, 131.

29. Id., *ib.*, 131.

te sporen. Hoewel hij toegaf dat deze eerste keuze „largement une question de commodité” was ³⁰, rechtvaardigde hij de prioriteit van het syntaktische niveau door te wijzen op de bevindingen van Chomsky, 1965 (syntaxis = centrale gedeelte van de grammatica) en van Harris Z. (distributionele tekstanalyse). Laroche D. ³¹ plaatste tegenover de statische lektuur van de tekst (distributionele analyse van funkties, pronomina en lexemen) de dynamische (syntagmatisch, de tekst in zijn specifieke progressiviteit).

Wanneer wij dan toch besluiten onze analyse te laten verlopen via de volgende niveaus :

- a. metrisch
- b. fonologisch
- c. lexikaal
- d. syntaktisch
- e. semantisch,

is het omdat we menen dat we

1. de drie voorgestelde werkwijzen in een uniek schema kunnen laten functioneren :
 - de indeling a-c bestudeert de taal als een geheel van disparate en monematische gegevens, die de tekst als teken onder zijn aspect van statische signifiant nagaan en van de kleinste elementen vertrekken.
 - een tweede *découpage* van de tekst d-e laat die tekst als een zin-hebbend geheel van relaties naar voor treden : een syntagmatische en isotopische lektuur legt de band naar de Sé.
2. het carmen doorheen deze vijf niveaus bestuderen als een structuur, die statisch én dynamisch tot stand komt en die in zijn componenten eerst beluisterd en daarna in zijn structuur begrepen wordt, en aldus pas echt samengesteld wordt uit een Sa en een Sé, die samen in een Signification uitmonden.
3. de volgorde a-e moeten respekteren omdat het metrisch niveau onbetwistbaar de prioriteit toekomt : prosodie en metriek oefenen meestal een dwang uit op de keuze van het materiaal uit de Sa. De fonologische laag bestaat hoofdzakelijk uit elementen die onmiddellijk aansluiten bij de metrische bevindingen of hun zin soms ontlenen aan hun metrisch bepaalde positie. Ook de distributies in de lexematische paradigmata worden hierdoor beïnvloed.

30. Ruwet N., *Limites*, o.c., 217.

31. Laroche D., *Analyse linguistique d'un délire*, Cahiers de l'Institut de Linguistique (U.C.L.), I (1972), 3, 423-453 ; id., *L'analyse structurale et le discours du psychotique*, Cahiers de l'Institut de Linguistique, II (1973-74), 3, 141-164 ; cfr. id., *Sempronie décrite par Salluste. Essai d'analyse structurale*, HC XIX (1975-76), 5, 525-534.

3.2. In dit soort analyses wordt de voornaamste moeilijkheid ontegensprekelijk gevormd door het begrip *pertinentie*, dat we sub 3.1. reeds ingevoerd hebben; uit de manier waarop Jakobson en Lévi-Strauss „Les Chats” geanalyseerd hebben – in een artikel dat als referentiepunt gediend heeft voor alle verdere discussies over dit soort onderzoekingen – blijkt immers duidelijk dat door de auteurs bewust geselecteerd werd, bewust in functie van bepaalde criteria gewerkt. „En réalité, le plus souvent, l'attention de l'analyste est orienté par ses premières constatations”³².

Mounin G. beweert zelfs „qu'il a tendance à fausser les bases matérielles de son (sc. Jak.) analyse pour y trouver les structures dont il croit avoir besoin pour une symétrie donnée”³³.

Qua opzet wil de structurele analyse reageren tegenover een te subjektieve interpretatie, die empirisch en intuïtief het werk wilde verklaren. In zijn „Questions de poétique” reageert Jakobson³⁴ o.a. tegen de stijlopvattingen van Leo Spitzer (zijn „étymon spirituel”); tegenover het genetische en intuïtieve karakter van de stylistiek van een Valéry, een Spitzer of een Bachelard wilde o.a. Jakobson een opvatting stellen die vooral gebaseerd was op een formele analyse. Dit bracht een toename van objektieve criteria mee of anders gezegd: men streefde ernaar de tekst te beoordelen *zonder* zich te moeten beroepen op de subjektieve criteria van de lezer. Dat dit voor een linguïstische, laat staan voor een literaire analyse, niet realiseerbaar was, bleek echter gauw: de subjektiviteit werd in de vorm van de keuze van de pertinente equivalentierelaties terug ingevoerd, en gelukkig maar! De erkenning van deze noodzaak laat zich echter niet zo moeilijk combineren met de verlangde grotere impact van de objectiviteit. Indien men een analyse kan voorleggen waarin de linguïstiek (als hulpwetenschap) de intuïtief geformuleerde waardeoordelen kan indijken tot de linguïstisch verantwoorde, dan is men echter reeds een stap verder gekomen.

Met de vraag naar de pertinentie hangt een ander probleem samen. „A tous les niveaux, le langage comporte une part de machinerie obligatoire, représentée par des règles de grammaire qu'il est nécessaire d'appliquer si on veut obtenir des phrases bien formées, et, à tous les niveaux également, le langage présente certains choix possibles, représentés par des règles qu'on peut ou non appliquer Ce qui complique encore les choses, c'est le fait

32. Delbouille P., *Analyse structurale et analyse textuelle*, Cahiers d'analyse textuelle, 10 (1968), 7-22.

33. Mounin G., *Baudelaire devant une critique structurale*, Annales de Faculté des Lettres et Sciences Humaines de Nice, 4-5 (1968), 155-160.

34. Jakobson R., *Questions de poétique*, Paris, 1973, 319-355.

que la poésie se caractérise couramment par la violation de certaines règles normalement obligatoires" ³⁵.

3.3. Een ernstiger bezwaar, dat tegen de door Jakobson en Lévi-Strauss voorgestelde analyse is naar voor gebracht, is het feit dat „een overconcentratie op de fonologische en grammatikale equivalentieklassen gepaard gaat met een verwaarlozing van de semantische laag van het gedicht. De relevantie van de talrijke fonologisch-grammatikale observaties voor de uiteindelijke betekenis van het gedicht blijft problematisch, terwijl ook weinig of niets wordt gezegd over het functioneren van het equivalentieprincipe binnen de semantische laag zelf ³⁶.”

Mounin voert hier als oorzaak voor aan dat Jakobson een exponent is en blijft van het Russisch Formalisme: deze „school” huldigde in zijn meest extreme vorm de stelling dat „en littérature le fond c'est la forme”, zodat, „l'œuvre d'art devenait la somme de ses structures formelles, et rien d'autre”. Hij merkt ook zeer terecht op dat in de analyse van „Les Chats” Lévi-Strauss, die een betekenis zocht van het gedicht, merkwaardig genoeg „n'a nul besoin de recourir aux corrélations jakobsonniennes” ³⁷. Uit deze voorkeur voor „le côté palpable des signes” ³⁸ is de centrale en zelfs unieke positie voortgevloeid van de Sa en dit ten nadele van de Sé. Dit is begrijpelijk en logisch aangezien de studie van de semantiek aanzienlijke achterstand heeft opgelopen tegenover deze van bv. fonologie en syntaxis. De semantiek, „la parente pauvre de la linguistique” ³⁹ kende wel de vorderingen van de generatieve semantiek (Weinrich, Katz-Fodor, ...), maar het blijven toch de studies van Greimas en zijn „school” ⁴⁰ die met de transfrastische structurele semantiek vorm en leven in de semantische analyse van de tekst hebben geblazen.

3.4. Eenmaal de poëtische tekst in elk taalniveau op zijn relevante equivalenties is ontleed, is de rol van de linguïstiek uitgespeeld: „la linguistique peut apporter à la poétique un certain nombre de

35. Ruwet N., *Limites*, o.c., 217.

36. Schrijvers P. H., o.c., 129.

37. Mounin G., o.c., 160.

38. Jakobson R., *Essais*, o.c., 218: „Cette fonction (poétique), qui met en évidence le côté palpable des signes, approfondit par là même la dichotomie fondamentale des signes et des objets”.

39. Greimas A. J., *Sémantique structurale*, o.c.; id., *Du sens. Essais sémiotiques*, Paris, 1970: o.a. over het semiotisch vierkant: Les jeux des contraintes sémiotiques (en coll. avec Rastier F.), 135-155; id., *Maupassant. La sémiotique du texte. Exercices pratiques*, Paris, 1976.

40. Greimas A. J. (réd.), *Essais de sémiotique poétique*, o.c.; Van Dijk T. A., *Sémantique structurale et analyse thématique*, *Lingua* 23 (1969), 28-53.

matériaux, mais elle est incapable, à elle seule, de déterminer dans quelle mesure ces matériaux sont pertinents du point de vue poétique et esthétique”⁴¹. De felle aanval van Riffaterre op de genoemde analyse van „les Chats” van Baudelaire en zijn eigen interpretatie ervan (in functie van zijn „archilecteur”) is vooral in dit licht te begrijpen : „Ils (sc. Jakobson & Lévi-Strauss) déclarent modestement qu’ils ne se sont intéressés qu’à décrire ce dont le poème est fait. Pourtant ils n’en tirent pas moins des conclusions sur la signification du poème et tentent de le rattacher à l’esthétique et même à la psyché du poète Une question se pose alors : comment pouvons-nous passer de la description au jugement - autrement dit de l’étude d’un texte à celle de ses effets sur le lecteur ?”⁴² Hij stelt zich verder de vraag of het gedicht ook niet structuren kan bevatten die geen rol spelen in de poëtische evaluatie en of de structurele linguïstiek dit onderscheid wel kan verwerken ? Mounin stelt de vraag nog scherper : hij geeft volmondig toe dat de poëtische tekst korrelaties bevat „capables en elles-mêmes de rendre compte de la spécificité du poème”, maar hierbij mag men volgens hem nooit het volgende principe vergeten : „il y a structure parce qu’il y a fonction, les structures manifestent des fonctions” ; het zijn precies de poëtische functies die niet uit de jakobsoniaanse structuren naar voor gebracht worden⁴³.

Equivalentierelaties, zoals hierboven gedefinieerd, wijzen alle dus wel op een zekere poëtische densiteit, maar hun zingeving krijgen ze slechts vanuit een bepaald criterium. Semantische relaties kunnen dit betekenisgevend element uitmaken en kunnen zelfs een groot gedeelte van de tekst aldus structureren.

Maar het is eveneens duidelijk, zoals Ruwet in een recent artikel nog heeft verdedigd, dat de semantische interpretatie van elke uitspraak in een tekst, ook rekening moet houden met logisch-semantische en pragmatische elementen uit het tekstverloop. Elke tekst is derhalve afhankelijk van een tweevoudig equivalentiepatroon, nml. dit uit *de linguïstische* en dit uit *de logisch-semantische en pragmatische orde* : „Pour qu’une suite de phrases constitue un discours cohérent, il faut qu’il y ait un certain ‘recouvrement’ entre les conséquences qu’on peut tirer des différentes phrases successives, à partir des termes implicatifs qu’elles contiennent”⁴⁴. Na een uitvoerige discussie van parallelismen die „semantisch” en „symbolisch” uitgewerkt worden, formuleert hij het volgende be-

41. Ruwet N., *Limites*, o.c., 211.

42. Riffaterre M., o.c., 309-310.

43. Mounin G., o.c., 110.

44. Ruwet N., *Parallélismes et déviations en poésie*, in : *Langue, Discours, Société. Pour Emile Benveniste*, Paris, 1975, 307-351.

sluit, dat tegelijk een samenvatting en een relativering is van geheel dit studierrein: „Comme ses effets (sc. „sémantiques” et „symboliques”) ne sont souvent reliés qu’indirectement à la représentation logico-sémantique des énoncés et qu’ils peuvent dépendre d’une multitude de conditions relevant du savoir, de l’expérience, de la culture, il est sans doute totalement illusoire de croire qu’on pourra jamais en fournir des descriptions complètes. C’est ici que des disciplines traditionnelles, telles que la philologie, l’histoire littéraire, ou le critique, thématique ou autre, reprennent leurs droits”⁴⁵.

Voor het c. 76 van Catullus⁴⁶ durven we daarom sub 9 in onze eindvisie gebruik maken van een dergelijke „critique thématique”. Het is immers al te duidelijk dat een poëtische beoordeling van c. 76 onvolledig is zonder de carmina 8/51/72/73/75/77/85/87 hun recht te laten geworden. Een tweede „thematische” uitbreiding is de stylistische benadering van dit carmen in dat diffuse en complexe geheel van wat men „neoterisme” noemt: een synchrone poëtische evaluatie van dit carmen moet zeker in functie staan van die graad van poëticiteit, die de dichter als een exponent van dit estheticisme *bewust* als dusdanig heeft geschapen.

In de volgende paragrafen gaan we nu als volgt te werk: we passen de genoemde werkmethode toe en analyseren *enkel* die equivalentierelaties die we als *pertinent* beschouwen voor de lin-poëtische structuur van het geheel. Het criterium *pertinentie* definiëren we dus vanuit een retrospectieve positie, die de rendabiliteit van een aantal hypothesen voor de totaalinterpretatie nagaat.

4. Het metrisch niveau.

4.1. Vs. 1 staat in een zeer sterke equivalentiepositie, daar dit het enige vers is met een vrouwelijke caesuur, die de zgn. brug van Hermann niet eerbiedigt⁴⁷:

vs. 1: $\frac{\text{—}}{\text{S}}\text{iqua} \text{ } \underset{\vee}{\text{r}}\text{e} \underset{\vee}{\text{e}} \underset{\vee}{\text{c}}\text{ordan} \underset{\vee}{\text{t}}\text{i} / \underset{\text{—}}{\text{b}}\text{ene} \underset{\vee}{\text{f}}\text{acta} \underset{\vee}{\text{p}}\text{ri} \underset{\vee}{\text{o}}\text{ra} \underset{\vee}{\text{v}}\text{o} \underset{\text{—}}{\text{l}}\text{uptas}$

45. Ruwet N., *ib.*, 346-347.

46. Voor een overzicht van de verschillende interpretaties van dit gedicht verwijzen we naar Pennisi G., *Il Carme 76 di Catullo*, Messina, 1974, 15 e.v.: Il c. 76 nella storia della critica; Granorolo J., *L'œuvre de Catulle. Aspects religieux, éthiques et stylistiques*, Paris, 1767, 23-51; Schmid W., *Catullus. Ansichten und Durchblicke*, Göppingen, 1974, 100: „So ist c. 76 eingebettet in seine Umgebung. Alle Motiv-Linien führen auf dieses Gedicht zu”.

47. Cfr. Cupaiuolo F., *Studi sull' esametro di Catullo*, Napoli, 1965, 58: Cesura del 4° trocheo.

Hellegouarc'h⁴⁸ vestigde er overigens de aandacht op dat dit vers drie trochäische woorden bevat, waarvan twee opeenvolgende, wat iets buitengewoons is voor Catullus. Alleen reeds door zijn positie tussen de twee caesuren krijgt *benefacta* een enorme nadruk⁴⁹.

4.2. Een tweede metrisch bepaalde equivalentierelatie is deze die vs. 3 met zijn heftemimerische en tritomimerische caesuur tegenover de pentemimerische van de overige hexameters stelt. De caesuren splitsen het vers op in drie kola :

$\begin{array}{cccccccccccccccc} \sphericalangle & - & \sphericalangle & & \vee\vee & \sphericalangle & \vee & \vee & \sphericalangle & & - & \sphericalangle & \vee\vee & \sphericalangle & - \\ \text{vs. 3 : } & \text{nec} & \text{sanctam} & // & \text{violasse} & \text{fidem,} & // & \text{nec} & \text{foedere} & \text{nullo} \end{array}$

waardoor het middenste kolon in een andere, unieke equivalentiepositie tegenover het gehele carmen komt te staan.

4.3. De enige enjambementen zijn deze tussen :

- vs. 1-2 : Si ... voluptas
est homini,
- vs. 7-8 : nam quaecumque ... aut dicere possunt
aut facere, haec

Beide worden syntactisch onderlijnd ; de overstappen tussen de vs. 3-4 ; 17-18 ; 21-22 zijn de enige drie lossere overgangen⁵⁰.

4.4. Enkel het vers 10 kent een hiaat, middenin de diaerese, wat Baehrens als een „lacuna intolerabilis” beschouwde en die sommige editoren noopte tot „quare iam te cur”⁵¹.

4.5. Vier shifters⁵² bekleden een finale plaats in het vers :

- vs. 6 : ... tibi
- vs. 20 : ... mihi
- vs. 23 : ... illa
- vs. 26 : ... mea

4.6. Een aantal vierlettergrepige woorden besluiten het vers :

- in
- vs. 10 : ... $\begin{array}{c} - & \vee & \vee & - \\ \text{excrucies} \end{array}$ vormt dit een choriambe ;
 - vs. 22 : ... $\begin{array}{c} - & \vee & \vee & - \\ \text{laetitiās} \end{array}$

48. Hellegouarc'h J., *Commentaire métrique du poème 76 de Catulle*, IL XVII (1965), 4, 171-174.

49. Patzer H., *Zum Sprachstil des neoterischen Hexameters*, MH 12 (1955), 77-95 ; ed. in *Wege der Forschung*, CCCVIII, 447-474.

50. Cfr. Fraenkel E., *Two poems of Catullus*, *Kleine Beiträge zur klassischen Philologie*, II, 126-127.

51. Baehrens A., *Catullus. Opera*, 549.

52. Zie Jakobson R., *Essais*, o.c., IX. *Les embrayeurs, les catégories verbales et le verbe russe*, 176-196.

in vs. 15 vindt men het spondeïsche pervincendum (versus spondiacus) en in vs. 13 het geëlideerde deponere amorem⁵³. Dit equivalentiekriterium steunt dus op de metrisch bepaalde woordlengte.

4.7. Vs. 17-18 bieden de mogelijkheid van een elisie, die zich in de versovergang zelf realiseert. De elisie zou zwakker overkomen, ware ze niet onderlijnd geweest door de homofone uitgang *umquam / extremam iam* (waarvan *iam* weliswaar geëlideerd wordt)⁵⁴.

4.8. Elisies : Op de 26 vs. zijn er 17 waarin elisie voorkomt, of in totaal 30 elisies op 26 vs. :

- in 7 vs. komt de elisie éénmaal voor : vs. 5/6/8/9/16/20/26.
- in 7 vs. komt ze tweemaal voor : vs. 7/13/14/17/18/19/23.
- in 3 vs. komt ze driemaal voor : vs. 4/11/25.

De enige bemerking die we ons hier kunnen maken is deze : hetzij Catullus hier enkel het natuurlijk ritme heeft willen verstoren, hetzij hij hiermee een bijzondere bedoeling had, feit blijft dat dit enorme aantal elisies verderop zal *moeten* geïnterpreteerd worden.

4.9. *Spondeëën :*

4.9.1. *In versaanvang :*

- 10 vs. hebben minstens 3 initiale spondeëën (vs. 3/4/6/7/10/12/17/18/23/26).
- 7 vs. hebben minstens 5 initiale spondeëën (vs. 4/6/10/12/17/18/23).
- 5 vs. hebben minstens 6 initiale spondeëën (vs. 4/6/10/18/23).

4.9.2. *Middenin het vers :*

Vers 21 en 25 hebben na een eerste daktylus 6 opeenvolgende spondeëën.

5. *Het fonologische niveau.*

In het fonologische niveau schenken we hoofdzakelijk aandacht aan die equivalentierelaties die metrisch bepaald zijn⁵⁵.

53. Ross D., *Style and tradition in Catullus*, Cambridge, 1969, 131.

54. Soubiran J., *L'Elision dans la poésie latine*, Paris, 1966, 47 e.v.

55. Herescu N. I., *La poésie latine. Etude des structures phoniques*, 82-95 : La chaîne vocalique.

5.1. Herhaling van het foneem /u/ :

Vooraf de eerste vijf vs. worden in de tweede vershelft door deze recurrentie gekenmerkt :

- vs. 1 : x x x x x u (volúptas)
- vs. 2 : x x(u)x x x u (piúm)
- vs. 3 : x x x x x u (núllo)
- vs. 4 : x x x u u x (númine abúsum)
- vs. 5 : u x x x x u (múlta ... Catúlle)

Een regelmatige spreiding blijft echter aanhouden tot vs. 15.

5.2. Vanaf vs. 9 tot vs. 15 wordt dit overwicht in de vokalische kleur overgenomen door het foneem /e/ :

- vs. 9 : x x x x e - e (crédita ménti)
- vs. 10 : x x x x e - e (éxcruciés)
- vs. 12 : x x x e - e - e (désinis ésse misér)
- vs. 14 : x e x x e x (difficile ést ... éfficias)
- vs. 15 : x x e - e - e - e (ést hoc ést tibi péruinéndum)

In vs. 13 wordt dit monopolie onderbroken door een opeenvolging van drie /o/-fonemen :

- vs. 13 : x x x o - o - o (subitó depónere amórem)

Vanaf vs. 22 tot vs. 26 wisselen koppels /a/-, /i/- en /o/-fonemen elkaar af in de laatste twee voeten :

- vs. 22 : x x x x a - a (laétitiás)
- vs. 23 : x x x x i - i (díligat ílla)
- vs. 24 : x x x x i - i (pudíca uelít)
- vs. 25 : x x x x o - o (depónere mórbum)
- vs. 26 : x x x x a - a (pietáte meá)

5.3. De pentameter bevat gelijke klinkers in een sterke reliëfpositie onmiddellijk voor en na de diaerese in :

- vs. 10 : x x a // a x x (iám // ámplius)
- vs. 20 : x x e // e x x (pestém // pérniciemque)
- vs. 24 : x x e // e x x (ést // ésse)
- vs. 26 : x x o // o x x (mi hóc // pró)

5.4. Één vers is, wat zijn klinkers betreft, volledig gebouwd op de fonemen /i/ en /e/ (zowel beklemtoond als niet beklemtoond) :

- vs. 12 : e(i) i(i) i//e (i-i) e(e-i) e

Vers 20 beantwoordt buiten één beklemtoond foneem /a/ aan ditzelfde vokalisch schema :

- vs. 20 : e(i-i) a(e) e//e (i-i) e(e-i) i⁵⁶

5.5. Vs. 2 bevat een begin- en eindrijm van het type abab⁵⁷, die niet metrisch onderlijnd worden :

- vs. 2 : cum se cogitat esse

Vers 3 is gebouwd op een alliteratie van het type ababa :

- vs. 3 : nec fidem nec foedere nullo
 a b a b a

waarin *fidem - foedere* reeds een paronomasia is en *nullo* door de alliteratie stylistisch aanvaardbaarder wordt gemaakt dan Krolls *foedere in ullo*.

Door het hiaat en de diaerese staat *iam* tegenover *amplius* in vs. 10 in een disjunctieve relatie : door de ictus, de kwantiteit en de syllabische alliteratie behoren ze echter eveneens in een konjunctieve relatie thuis.

De vs. 11b-12 bevatten naast dentalen overwegend spiranten :

- vs. 11 : // at/qu'ístinc/ téque redúcis,
 - vs. 12 : ét dis ínuitís // désínis / ésse misér ?

waarvan de finale spiranten voor het grootste akoustische resultaat zorgen :

redúcis
 ét dis
 ínuitís
 désínis

Vs. 13 valt door zijn caesuur in 2 kola uiteen :

- vs. 13 : difficilest longum //
 subito deponere amorem

Omdat we de analyse van Elder J. P. van dit vers bijna volledig onderschrijven reproduceren we ze volledig (hij vertrekt van de idee dat vooral dit vers het thema van het gehele carmen uitdrukt): „Subito, das Schlüsselwort, nimmt die Mittelposition ein ; sechs Silben - difficile est longum - gehen ihm voraus, und sechs folgen - deponere amorem. Jede dieser beiden sechssilbigen Gruppen

56. Id., *ib.*, 95-104 : Iucunditas in situ.

57. Id., *ib.*, 166-180 : La rime.

endet mit einer Silbe, die ein o enthält, und einer, die mit m schliesst, jener liquida, die vor allem Traurigkeit ausdrückt. Jede Gruppe begint mit d, und jede Gruppe wird durch eine Elision zusammengehalten. So ist der Gedanke jeder Gruppe in einem ziemlich vollkommenen Gleichgewicht und Kontrast zusammengebunden" ⁵⁸.

Restrikties willen we maken tegen een te grote nadruk op de getalwaarde van de 2×6 syllaben alsook op de interpretatie van de „Traurigkeit”. Ter ondersteuning van Elders hypothese willen we hier nog aanvoeren dat longum en amorem beide nog een andere nasaal hebben die de finale nasaal ondersteunt, dat subito onmiddellijk na de caesuur valt, dat de vs. 13-14 ook formeel het centrale distichon vormen (cfr. sub 5.2.7.) en dat verschillende semantische kriteria de bijzondere positie van subito bevestigen (cfr. sub 9.3.) ⁵⁹.

Vs. 3, dat door zijn twee mannelijke caesuren uiteenvalt in drie kola, wordt eveneens door een overwicht van nasalen gekenmerkt :

- vs. 3 : néc sanctám //
 uiolásse fidém //
 nec foédere núllo

de initiale, beklemtoonde positie van nec wordt afgewisseld door een niet beklemtoonde onmiddellijk na de heftemimerische caesuur (cfr. supra : alliteratie nec ... nec ... nullo) ; vlak voor de twee caesuren vullen de twee beklemtoonde nasale uitgangen elkaar aan.

Zeer duidelijk is ook het nasale overwicht in het laatste hemistichon van :

- vs. 25 : et // taetrum hunc deponere morbum .

Misschien klinkt het nasale begin van mi hoc in vs. 26 nog verder in het mea.

5.6. Het vers 19 bevat in :

pestem pernicíemque

een fonemische en syllabische beginrijm, alsook een eindrijm.

58. Elder J. P., *Bewusste und unbewusste Elemente in der Dichtung Catulls*, in : WF CCCVIII, 108.

59. Wiseman T. P., *Catullan Questions*, Leicester, 1969, 46, 1 : miskent daarom de stylistische waarde van de longus amor, wanneer hij schrijft „but by Roman standards this could be anything longer than a few weeks”.

5.7. In vers 24 klinken de spiranten opnieuw zwaar door :

- vs. 24 : aut quod/ nōn potis/ est // esse pū/dica uelit

vooral omdat de laatste /s/ uit potis steeds enige invloed uitoefent op het volgende foneem /e/, zodat in feite een paronomasia : séstesse ontstaat.

6. Het lexikale niveau.

6.1. Distributie van de lexikale klassen.

Op een totaal van 183 woorden komen 44 verba voor (met 4 nominale vormen en 10 infinitieven), 21 adjektieven, 22 substantieven, 35 pronomina, 8 voorzetsels, 15 adverbia en 23 conjunkties, wat op een duidelijk overwicht van de verba en de pronomina wijst. Onder deze 35 pronomina zijn er 13 persoonlijke en 12 aanwijzende, terwijl bij de persoonlijke voornaamwoorden tu zes maal vertegenwoordigd is en me vijf maal ⁶⁰.

6.2. Grammatikale overeenkomsten.

De volgende verzen of vershelften omspannen woorden die naar elkaar verwijzen en elkaar bepalen via grammatikale overeenkomsten : de relaties adj. - subst. ; pers. vnw. - wkw./subst. beïnvloeden het ritme van het vers en het zinsprofiel ⁶¹.

- vs. 1 : siqua ... voluptas
- vs. 2 : sé//...piúm.
- vs. 18 : extremam ... opem,
- vs. 19 : me ... egi,

Vers 3 biedt een merkwaardige compositie : metrisch valt het uiteen in drie kola, die het middenste kolon reliëf schenken ; lexikaal echter liggen de verhoudingen anders :

- vs. 3 : nec sanctam // uiolasse fidem // nec foedere nullo

a b A c a c b

want : - telkens drie lexikale eenheden omspannen fidem of :

(abA) vs c vs (acb)

60. Deze distributie moet meer nog dan andere in functie gezien worden van andere equivalenties ; uit de verhouding tu - me kunnen besluiten getrokken worden die helemaal niet relevant zijn ; Pennisi G. verwijst voor de „Tu-Stil” en de „Me Stil” naar Norden A. (Agnostos Theos) en Cupaiuolo F. (Lettura di Orazio lirici).

61. Patzer H., o.c., WF CCCVIII, 452-474 ; Ross D., Style, o.c., 132-137 : Word Order.

Jakobson J., Essais, o.c., 213-217 ; Bühler K., Sprachtheorie, Stuttgart, 1965 ; cfr. toepassing van Neumeister C., Die methodische Interpretation eines lyrischen Gedichtes, gezeigt am Beispiel einer Horaz-Ode (II, 3), AU XIX (1976), 4, 5-38.

- alsook hetzelfde voegwoord, of : a vs c vs a
- als substantief in een verbaal kompositiegeheel vertoont het de formele relatie : (aA) vs c vs a
- als substantief tussen een morfologisch gelijk opgebouwde konjunctie + adj. relatie die fonologisch ondersteund wordt : (ab) vs c vs (ab)
- in zijn relatie met het adjektief vormt het een chiasme met foedere nullo, of :
bccb

Door het geheel van deze morfologische en metrische equivalenties krijgt *fidem* een sterkere nadruk dan foedere, waarmee het paronomastisch (en semantisch cfr. 8.1.6) verbonden wordt.

Ook vers 5 biedt een dergelijke kompositie :

- vs. 5 : ex hoc ingrato gaudia amore tibi
a b c b a

want gaudia, dat reeds in de sterkste syntaktische disjunctie uit geheel dit carmen staat en de finale homofonie van de woorden waar het grammaticaal bijhoort niet ten volle laat doorklinken, wordt omringd door een gedisjunkteerd adj. en subst., die op hun beurt omsloten worden door twee pronominale vormen. Het pronomina personale, reeds gereleveerd als één van de vier finale shifters (cfr. 4.5), vervult een zeer dubbelzinnige kasus-functie : tibi zwalpt door de toevoeging van ingrato over en weer tussen een dat. commodi en/of incommodi, maar heeft positioneel ook de waarde van een obj. gen. en/of subj. gen.. Door zijn plaats in het vers bewerkt gaudia ook dat er een syllabisch gelijke proportie voor en achter zich ontstaat (5-5).

Vs. 9 is op een abcab schema gebouwd : de grammatikale overeenkomsten plaatsen perierunt in een centrale positie die ook syllabisch (6-5) gemotiveerd wordt.

- vs. 9 : omniaque ingratae perierunt credita menti.
a b c a b

6.3. Woordlengte.

Een aantal op elkaar volgende monosyllaben kan steeds het ritme en het syntaktisch-semantisch karakter van het vers bepalen ; na een eerste onderzoek kunnen we de vs. 2/8/10/15/16/17/24/26 afzonderen waarin twee opeenvolgende monosyllaben voorkomen. Geëlideerde monosyllaben laten we buiten beschouwing.

De vs. 2 en 8 zijn op dezelfde wijze gebouwd :

- vs. 2 : $\overset{\check{}}{e}st \overset{\check{}}{h}omi/\overset{\check{}}{n}i, \overset{\check{}}{c}um/\overset{\check{}}{s}e //$
- vs. 8 : aut $\overset{\check{}}{f}ace/re, \overset{\check{}}{h}acc \overset{\check{}}{a}/\overset{\check{}}{t}e //$

het eerste hemiepes van de pentameter bevat 3 monosyllaben, waarvan 2 in successie; de laatste, vlak voor de diaeresis, is telkens het ictus-dragende pron. pers..

In de vs. 10 en 17 komen 3 opeenvolgende monosyllaben voor:

- vs. 10: *quáre cúr te iám // ...*
- vs. 17: *ó di, sí...*

De hexameter in vs. 15 bevat twee morfologisch gelijke monosyllaben voor en na de caesuur, waarbij de ictus telkens op de tweede monosyllabe valt, het identieke est:

- vs. 15: *... haec | ést // hoc | ést ...*

De daaropvolgende pentameter (met geëlideerde sive id en vier tweelettergrepige woorden) heeft een homofone monosyllabe in de eerste versvoet van elk kolon:

- vs. 16: *hóc facias, sive id // nón pote sive pote*

In vs. 24 en 26 komen 3 + 1 monosyllaben voor:

- vs. 24: *áut quód | nón potis | ést // ...*
- vs. 26: *ó dí | reddite | mi hoc // pro ...*

7. *Het syntaktische niveau.*

7.1. In 26 vs. komen 18 hoofdzinnen en 16 bijzinnen voor. Deze bijzinnen komen meestal niet in hetzelfde vers voor, waarin reeds een hoofdzin is verwerkt.

Uit de finale punctuatietekens laat zich de volgende distributie tussen de zinnen en verzen aflezen:

$$6 - 3 - 1 - 2 - 1 - 3 - 6 - 3 - 1 .$$

Dezelfde verhouding (6 - 3 - 1) doet zich dus zowel vooraan als achteraan het carmen gelden; zelfs indien de loop der eeuwen en de hand der editoren hier wijzigingen hebben aan toegebracht, blijft de disproportie tussen tweemaal 6 vs. en de overige merkwaardig. In de hoofdzin domineren vooral de indikatief en het praesens; de toekomstige tijd ontbreekt.

In de distributie van de bijzinnen overheerst „si” (zesmaal, waarvan twee sive) en „qui, quicumque” (viermaal).

7.2. *Syntagmatische indeling van de tekst.*

7.2.1. Een eerste syntagmatische indeling van de tekst vertrekt van siqua (vs. 1). De protasis uit vs. 1-4: *siqua ... voluptas est* (met

ingebiede cum - zinnen) staat tegeover de apodosis *gaudia manent* (vs. 5-6), zoals de protasis uit vs. 7-8a staat tot de apodosis *dictaque factaque sunt* (8b) :

of :

siqua ... est (= a), *gaudia manent* (= b)
quaecumque ... possunt (= c), *dictaque factaque sunt* (= d)

of :

a : b :: c : d

Door de zeer sterke equivalentie tussen

ingrató (vs. 6) // - *ingratáe* // (vs. 9)

(ictusdragend voor caesuur en diaerese), werken ze zodanig op de a : b :: c : d proportie in, dat deze met één vers dient uitgebreid te worden. Dit wordt vergemakkelijkt door de lezing *omniaque* (bemoelijkjt door *omnia quae* : Quinn e.a.)⁶².

Freis vestigde er reeds de aandacht op dat in deze eerste periode (1-6), de protasis „a general condition” inhield en de apodosis „a particular consequence” ervan was. Hij bemerkte tevens dat de tweede periode (vs. 7-9) beïnvloed wordt door de binding met de „bijzondere” situatie die reeds ten tonele gevoerd werd en „therefore starting on a less comprehensive level”. Hij onderlijnde de zeer grote retorische complexiteit van deze beginverzen : „the pattern is a rhetorical version of a conditional syllogism : the logical structure gives to the progress of an epigram clarity and an air of inevitability. At the same time, the statement of the general condition lends weight – sober or comic – to the statement of the particular consequence which flows from it”⁶³.

Syntagmatisch blijkt *siqua* ook sterk gebonden aan de 3 andere si-voegwoorden (*sive - sive* vallen als disjunctieve partikels hierbuiten) ; op het niveau van de Sa deelt het de tekst als volgt in :

- vs. 1 : *Siqua ...*
- vs. 17 : ..., *si ...*, *aut si quibus*
- vs. 19 : ... *... si ...*,

De herhaling van het pron. indef. na *si* doet deze verzen nog dichter aaneensluiten ; ook hier wordt een veralgemenende protasis

62. Leeman A. D., *Catullus Carmen 76*, *Didactica Classica Gandensia* 15-16 (1975-1976), 45 voegde aan de opmerking van Lenchantin dat *omniaque* adversatief moest begrepen worden, toe dat : „das aber doch sehr hart und unvermittelt auf dem vorhergehenden folgen würde. Die *Vulgata omnia quae* ist keine wirkliche Textverbesserung, weil *quae* in dem *Veronensis* offenbar oft als *que* geschrieben wurde. Zwar ist die Elision von *quae* (*ingratae*) viel härter als die von - *que...*” ; cfr. *Lampas IX* (1976), 3, 247.

63. Freis R., *Form and Thought* in *Catullus 76*, *Agon* 2 (1968), 41.

opgevolgd door een apodosis die een verbijzondering ervan bevat. Ook hier laat si zich begrijpen als een partikel dat bij dat type zinnen hoort „qui introduisent un topos des plus affirmatifs”⁶⁴.

De stylistisch-thematische indeling „si - nam - quare” wordt dus aangevuld met een tweede si - periode, waarin opnieuw verschillende strata kunnen onderscheiden worden (cfr. sub 9.4.).

7.2.2. Sub 6.2. hebben we reeds gewezen op de elkaar grammaticaal bepalende en het vers overspannende woorden uit vs. 1: *siqua ... voluptas*, die een ander koppel insluiten, nml. *benefacta priora (abba)*. Door metrische en syllabische equivalenties hieraan te verbinden bekomt men een ander, nog duidelijker beeld van het profiel van dit vers :

		<i>metrisch</i>										
vs. 1 :	<i>siqua</i>	<i>recordanti</i>	//	<i>benefacta</i>		<i>priora</i>	<i>voluptas</i>					
<i>morfologisch</i> :	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
<i>syntactisch</i> :	a						b		b			a
	A						B		A			B

Aldus wordt *benefacta* in een ongelooflijk sterke reliëfstelling geplaatst, zeker niet in het minst door het feit dat dit vers het eerste is en het stylistisch-thematische motief „si - nam - quare” invoert alsook door de bijzondere lexikale keuze van *benefacta* ipv. *beneficia*⁶⁵.

Dat *benefacta* in zijn morfologische samenstelling uit twee woorden bestaat die nog als disjunkterend worden aangevoeld, bewijzen de woordspelingen van een Ennius en een Cicero. In zijn samenstellende delen wordt *benefacta* expliciet herhaald in vs. 7 en 8, waarbij het adverbium in dezelfde metrische positie staat (daling van de derde voet, na de heftem.) en het verbale element tweemaal in hetzelfde vers voorkomt, tweemaal in een regressieve positie tegenover begin- en eindwoord, waarvan éénmaal in dezelfde morfologische gedaante en éénmaal in enjambement.

In vs. 13, dat het gedicht middendoor deelt, wordt *facere* in een ander kompositum herhaald. Daar de adverbiaal-morfematische

64. Granarolo J., *o.c.*, 30; Schäfer E., *Das Verhältnis von Erlebnis und Kunstgestalt bei Catull*, Wiesbaden, 1966, 16: „bei diesen (o.a. c. 76) eröffnet der si-Satz fast als Voraussetzung für das ganze Gedicht den ersten Vers und bildet meist eine beschwörende Vergewisserung”.

65. Pennisi G., *o.c.*, 28.

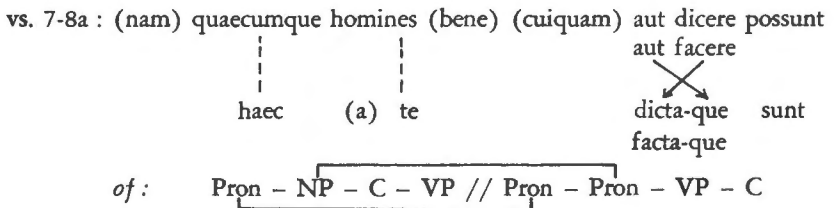
konstituent niet op dezelfde semantische as blijft en nog andere middelen gebruikt worden om de semantische modaliteit van het verbum te beïnvloeden, behandelen we de betekenisextensie sub 8.1.1. in een semische analyse.

Als Signifiant wordt *facere* als volgt herhaald :

- vs. 1 : ... // bene facta
- vs. 7 : ... // bene
- vs. 8 : ... *facere* ... facta ...
- vs. 13 : *difficile est*
- vs. 14 : *difficile est*,⁶⁶ ... *efficias*
- vs. 16 : ... *facias*, ...

7.2.3. Het sterk assonerende *homini - homines - homines* (vs. 2-7) wordt door geen enkele positionele coupling versterkt ; daar de natuurlijke coupling („natural coupling”)⁶⁷ o.a. op semantische criteria steunt laten we deze voorlopig rusten. Omdat het *lexem /homo/* op minstens twee uiteenlopende manieren werd geïnterpreteerd⁶⁸, willen we hier toch nog even de nadruk leggen op zijn herhaalde aanwezigheid als Signifiant.

7.2.4. Een reeks positionele couplings verbinden de vs. 7 en 8 :



7.2.5. De vs. 10-12 behoren syntagmatisch tot een andere structuur ; buiten het pron. pers. hernemen ze geen ander woord of syntagmatisch deel. Door het woord „quare” wordt expliciet aangetoond dat een gedachtenreeks als afgesloten wordt beschouwd en dat op

66. Van Gelder J., *De woordberaling bij Catullus*, Den Haag, 1933, 26 : de herhaling van *difficile est* is een overgangsvorm tussen een epanalepsis en de geminatie ; Moritz L. A., *Difficile est longum subito deponere amorem*, GR 15 (1968), 53-58 : *ivm.* „the expansion of the central couplet”, 54.

67. Levin S. R., *Linguistic Structures in Poetry*, The Hague, 1973.

68. Cfr. Ross D., *Style*, o.c., 89 ; Schäfer E., o.c., 59 ; Steele Commager, *Anmerkungen zu einigen Gedichten Catullus*, WF CCCVIII, 225 : „Als ob es ihm nur um eine möglichst direkte Aussage zu tun sei, macht Catull die Parallelen zwischen seinem eigenen Fall und dem der Menschheit im allgemeinen klar und deutlich. Erst in der fünften Zeile wird es klar, dass eine besondere persönliche Situation zur Debatte steht, ...” ; Leeman A. D., o.c., Di C G 15-16, 51-56.

een hypothetisch-explikatieve voorgedachte (si - nam) een besluit volgt; vs. 1-10 vormen zeker reeds een logisch opgebouwd geheel dat volgens het syntagmatisch-stylistisch criterium (si - nam - quare) niet ophoudt met vs. 10, maar doorloopt tot vs. 16.

Een morfematische gelijkenis tussen de vs. 8 en 11 biedt nog een aanknopingspunt, waarschijnlijk echter geen equivalentie-relatie:

- vs. 8 : dictaque factaque (sunt / omniaque)
- vs. 11 : atque istinc teque (... et)

Ross D. wendde het polysyndeton uit vs. 8 aan als één van de „bewijzen” waarom c. 76 een epigram zou zijn⁶⁹; Bishop J. D.⁷⁰ weerlegde hem hierin wel, maar toch kan dit dubbel gebruik⁷¹ hier een signaalwaarde hebben. De herhaling atque-, teque-, et uit de vs. 11-12 was ook reeds het voorwerp van een uitvoerige discussie; niet alleen het paleologisch zwakkere teque werd betwist⁷², ook de eigenaardige atque/...que/et verbinding. Het feit dat één verbum door atque met een koppel verba verbonden werd, die op hun beurt onderling door ...que/et gerelateerd werden, ontlokte Ross de kommentaar dat (this) „seems intolerably awkward”⁷³. In ieder geval doet zich in de vs. 8-12 een voor het carmen unieke opeenstapeling van copula voor, inz. polysyndetische.

7.2.6. De vs. 10-12 kennen een eigen, specifieke syntagmatische opbouw:

- vs. 10 : Adv. + Pron. P(te) + (adv. → VP) ?
- vs. 11a : Adv. + Pron. P(tu) + (subst. → VP) ?
- vs. 11b : (Adv.) + Pron. P(te) + (adv. → VP) ?
- vs. 12 : (Adv.) + NP (di + bep.) + (adj. → VP) ?

De basisgedaante van vs. 10 wordt nog driemaal herhaald: een viervoudige vraagzin wordt opgebouwd door een adverbium + een pronominale/nominale komponent + een (adhortatief) verbum met bepaling. Enkel in de disjunctie: *pronomen vs nomen* schuilt een evident syntagmatisch verschil: omdat het vooral semantische implicaties bevat, werken we het sub 8.2. verder uit.

69. Ross D., *Style*, o.c., 17-115.

70. Bishop J. D., *Catullus 76: Elegy or epigram?*, CPh 67 (1972), 293-294.

71. Kloepfer R., *Poetik und Linguistik*, München, 1975, 35-136.

72. Heinsius: istinc teque; Statius: istinc usque; Ellis: istinc te ipse; Heyse: teque istinc tute; Baehrens: istinc te te; Bickel: istinc tepte.

73. Ross D., *Style*, o.c., 66; 151.

7.2.7. De vs. 13-14 bevatten een zeer sterke positionele coupling, die metrisch bekrachtigd wordt en aangevuld wordt door het morfologisch gelijke en metrisch ongelijke *longum/verum*⁷⁴; het gehele eerste hemiepes wordt parallel opgebouwd en onderscheiden door het ictusdragende en betekenisdifferentiërende *tertium comparationis*: *longum vs verum* hoc. Pennisi⁷⁵ en Friess⁷⁶ stelden de architectuur van dit carmen voor als een 12 + 2 + 12 korrelatie, waarin de vs. 13-14 het mesodisch gedeelte vormen waarrond het gedicht draait. De argumenten die Pennisi hiertoe aanhaalt zijn echter nu eens van syntaktische, dan weer van semantische aard⁷⁷.

7.2.8. De vs. 15-16 worden gekenmerkt door een binair syntagma: beide elementen eruit zijn parallel opgebouwd, het tweede is adversatief opgesteld. Beide syntagmata zijn rond caesuur en diaeresis gebouwd en tellen een groot aantal mono- en bisyllabische woorden.

vs. 15: ... haec ést // hoc ést ...

vs. 16: ... sive id // nón pote sive pote ...

7.2.9. De vs. 17-26 vormen een duidelijk afgescheiden syntagmatisch geheel: de identieke aanvangswoorden (= metrische, lexikale, syntaktische en semantische equivalentie) overspannen de 10 tussenliggende vs. als begin- en eindpunt van een coherente en logisch opgebouwde gedachte. Door de *geminatio miser - misereri - miserum* (vs. 12-19) en de zeer sterke emphatische en assonerende woordherhaling *hoc - haec - hoc - haec - hoc - hoc - hanc - hunc - hoc* (vs. 6-26) wordt deze syntagmatische indeling ook met de vorige verbonden; dit gebeurt ook door de *drievoudige si-zin* die op dezelfde affirmatieve achtergrond voortbouwt als *siqua* (vs. 1) en dezelfde generaliserende vs particulariserende *protasis-apodosis* inhoudt. Tevens breidt deze *si-*gedachte het stylistisch-thematische motief uit tot *si-nam-quare-si*⁷⁸.

74. Van Gelder J., *o.c.*, 67-68.

75. Pennisi G., *o.c.*, 33-38.

76. Freiss O., *Beobachtungen über die Darstellungskunst Catulls*, Würzburg, 1929, 24-25 (Diss., niet geraadpleegd, geciteerd door Freis R., *o.c.*, 45).

77. Pennisi G., *o.c.*, 33-38; cfr. Elder J. P., *o.c.*, 92: „Mir persönlich gefällt die Gliederung, die – wie ich sehe – auch Ellis zusagte: v. 1-6, 7-10, 11-16, 17-22 und 23-26. Das ergibt dann eine Folge von 6-4-6-6-4. Man sollte derlei Dinge nicht zu weit treiben; diese Gliederung ist vielleicht falsch, oder wenn sie stimmt, ist sie vielleicht von geringer Bedeutung“.

78. Deze *si-*periode is nog verder te ontleden, wanneer men hierin de topieken van het antieke gebed nagaat: Wille I., *Catulls Gedicht 76 als Spiegelbild seines Liebeserlebnisses und seiner Liebesdichtung*, *Das Altertum*, 10 (1964), 91; cfr. 9.4.

7.2.10. Syntagmatisch zijn er voldoende equivalenties aanwezig om de tekst als volgt in te delen :

- vs. 1-6 // 7-9
- vs. 10 // 12
- vs. 13 // 14
- vs. 15 // 16
- vs. 17 // 26

8. *Het semantische niveau.*

In de bestudering van het semantisch niveau stellen we ons tot doel de funktionele betekenis van de tekst te onderzoeken, m.a.w. het carmen te ontleden in de verschillende relaties van zijn Sé. Enkel dan kan men van een reflectie op metatextueel niveau gewagen die een structuur in het semantisch veld kan verantwoorden. In hetgeen volgt gaan we o.a. na :

- a. welke semantische isotopieën voorhanden zijn en welke verhoudingen er bestaan tussen Signifiés en delen van Signifiés ;
- b. door welke relaties de Sa de Sé gestalte geeft en beïnvloedt ;
- c. hoe semantische en thematische structuur zich tot elkaar verhouden.

Hiertoe gebruiken we enkele termen uit de structurele semantiek van (Pottier en) Greimas⁷⁹ : als minimale eenheid van de tekst definiëren zij het woord als een *lexeem*. Het wordt opgebouwd uit een verzameling *semen* (= minimale, metalinguïstische betekenseenheden), waarvan de ene *nukleair*, de andere *kontekstueel* zijn : hierdoor kan het lexeem in zijn kontekstuele realisatie beschouwd worden als een *semeem*.

8.1. De *polyfunktionaliteit van het lexeem benefacta* zal blijken uit een reeks semische analyses die dit lexeem met telkens andere lexemen in verband zullen brengen.

8.1.1. Zoals we sub 7.2.2. reeds aangetoond hebben wordt *benefacta* in zijn konstitutieve morfemen ontleed en hernomen ; wat interne woordvorming was, wordt een externe herhaling zowel in een disjunktieve als in een konjunktieve relatie :

- vs. 1 : benefacta
- vs. 7 : bene
- vs. 7-8a : aut dicere aut facere possunt
- vs. 8b : (et) dicta (et) facta sunt

79. Pottier B., *Vers une sémantique moderne, Travaux de linguistique et de littérature*, 1964, 107-138 ; Greimas A. J., *o.c.* ; de groep mu laat het semeem bestaan uit „sèmes essentiels” en „sèmes latérales”, zie noot 87, p. 105.

In het kompositum *benefacta* is het adverbium op een bijzondere en unieke manier aan het verbum verbonden, wat zijn semantische waarde gespecificeerd heeft tot een equivalent van *beneficia*. Door de disjunctie in vs. 7-8a wordt het verbum opnieuw in zijn lexematische betekenis (doen, handelen) hersteld, terwijl dezelfde disjunctie in vs. 8b nog veel minder van die kontekstuele semische binding afhankelijk is. Door de veranderde verbale modaliteit, de overgang van een algemene naar een bijzondere situatie en door de polysyndetische binding wordt een sfeer van beslistheid, overtuiging en oprechtheid geschapen: ja, (al) dit is door jou werkelijk gedaan. In vs. 14 geeft *uerum efficias* de (morfematisch, adverbiaal en modaal uitgedrukte) verplichting en noodzaak weer om te handelen. Het tussenliggende kompositum *difficile*⁸⁰ drukt de moeilijkheid uit om als dusdanig te handelen; door zijn morfematische structuur voert het een semische konstellatie in die op een andere, nog niet geformuleerde semische as ligt.

De tot nu toe aangewende semische assen zijn de volgende:

- a. *bene facere* vs *male facere*
- b. *facere* (potentialis) vs *facere* (realis)
- c. *facile factu* vs *difficile factu*
- d. *facere* vs *efficere*

Het semeem /*facias*/ (vs. 16) bevat een interferentie van de laatste 2 assen en vat aldus het semantische karakter van de vorige 2 komposita samen.

De op elkaar volgende semische bewegingen zijn dus: weldadigheid – mogelijkheid van de weldadigheid – het daadwerkelijk uitvoeren ervan, het handelen zelf – de moeilijkheid (van het handelen) – het bewerken.

8.1.2. Op de semantische as A/ r (S) /B kan het lexeem *benefacta* als volgt ingevoegd worden:

homo / r (*bene facere*) / *homines*

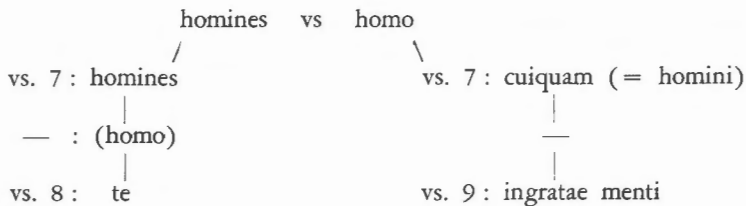
Deze semantische artikulatie wordt als volgt gelexikaliseerd:

<p style="text-align: center;"><i>homo</i> vs <i>homines</i></p> <p style="text-align: center;">/ \</p> <p>vs. 2: <i>homini</i> (<i>cum cogitat</i>)</p> <p style="text-align: center;"> </p> <p>vs. 5: <i>Catulle</i></p> <p style="text-align: center;"> </p> <p>vs. 8: <i>tibi</i></p>	<p>vs. 4: <i>homines</i></p> <p style="text-align: center;">— (ellips)</p> <p style="text-align: center;"> </p> <p>vs. 6: <i>ex hoc ingrato amore</i></p>
---	---

80. Pennisi G., *o.c.*, 83-84.

De relatie (bene/facere) speelt zich eerst af tussen een (niet gepreciseerde) homo en een aantal eveneens niet gepreciseerde homines. Op logisch niveau betekent dit dat *een mens de weldaden gedenkt die hij bewezen heeft tegenover zijn medemensen*. Dit heeft de waarde van een algemene uitspraak en impliceert enkel de gratia-gedacht in zoverre deze de homines als objekt heeft. Via een partikulariserende synecdoche wordt het eerste lexeem (in de tweede propositie) door Catulle vervangen (= metasemeem)⁸¹, terwijl het tweede lid uit dezelfde propositie door een ellips (= metalogisme) niet gelexikaliseerd wordt en dus blijft verwijzen naar de homines: *Catullus gedenkt de weldaden bewezen tegenover zijn medemensen*. In een derde propositie volgt een andere particulariserende synecdoche vanuit „de homines” naar „*één* homo”, nml. diegene die de relatie (bene facere) niet beantwoord heeft; ex ingrato amore behoort echter als specificatie van de eerste term uit de relatie: tibi (vs. 6) tot eenzelfde semantische niveau: *Catullus gedenkt de weldaden bewezen tegenover één bepaald medemens*.

Dezelfde semantische artikulatie wordt hernomen in de vs. 7-9:



De overgang van /homines - (homo) - te/ (veronderstelt een dubbele partikulariserende synecdoche, deze van /cuiquam - ingratae menti/ slechts één.

Hieruit blijkt dus duidelijk dat Catullus' hoofdargument niet streng-logisch is opgebouwd. Het herhaaldelijk gebruik van de partikulariserende synecdoche ontkracht de logische ontwikkeling uit de artikulatie homo/r (bene facere) / homines. De vokatief uit vs. 5 stelt de argumentatie in een totaal nieuw daglicht en dit gebeurt ten tweede male met de inbreng van hoc ingrato amore. De organisatie berust op een drievoudig syllogisme waarvan

- a. de Minor steeds gelijk blijft (benefacta = recht op gratia)
- b. de Maior driemaal verandert
- c. de Conclusio logisch onjuist wordt opgesteld en het gewicht van de eerste maior (uit het eerste syllogisme) overbrengt in de maior van het derde syllogisme.

81. Dubois J. e.a., *Rhétorique générale*, Paris, 1970 (= de groep mu).

8.1.3. Ontleedt men het lexem *priora*, attribueert van *benefacta*, in zijn semische artikulationen, dan bekomt men het volgende schema :

priora vs multa (vs. 5) vs longa (vs. 5)
 priora vs manent (vs. 5) vs parata/perierunt (vs. 5-9)

Een kwantificerende faktor blijkt ook aanwezig in multa en longa ; de volgende semische assen kunnen dus hersteld worden :

a₁ : verleden vs toekomst
 a₂ : veel vs weinig
 a₃ : verre toekomst vs nabije toekomst

De gemeenschappelijke aanwezigheid van een seem dimensionaliteit in tijd verbindt de lexemen *priora* en *longa*⁸² met elkaar in een conjunctieve relatie. Een reeds geformuleerde semische as (a₁) verbindt de lexemen *priora* met *manent* en *perierunt* ; we steunen ons hier op de interpretatie van V. Brøndal wat betreft de polaire semen

s vs niet s,

om een derde neutrale term in te voeren⁸³, zodat een relatie van het type

positief vs neutraal vs negatief

in de semische as (a₁) kan overgebracht worden als :

verleden vs heden vs toekomst.

De lexemen *priora* en *perierunt* worden conjunctief aan elkaar gerelateerd door de eerste artikulation, met het lexem *manent* treden ze in een disjunctieve relatie door de tweede artikulation. Voert men hier het lexem *longa* in, dan disjunkteert zich dat tegenover de twee vorige categorieën, zodat we tenslotte de volgende semische hiërarchie kunnen opstellen : cfr. sub 8.1.4 : dimensionaliteit van tijd.

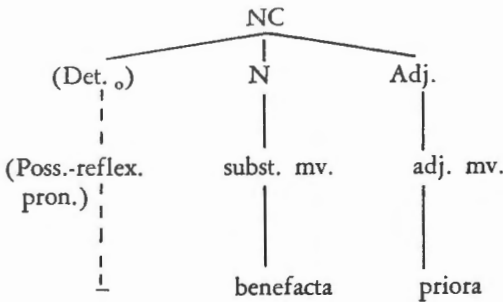
8.1.4. Nog op een andere manier bepaalt *benefacta* de structuur van de vs. 1-9 : de semantisch-syntactische herhaling van *benefacta* in :

a. *benefacta* : vs. 1
 b. *quaecumque* : vs. 7
 c. *haec* : vs. 8
 d. *omnia* : vs. 9

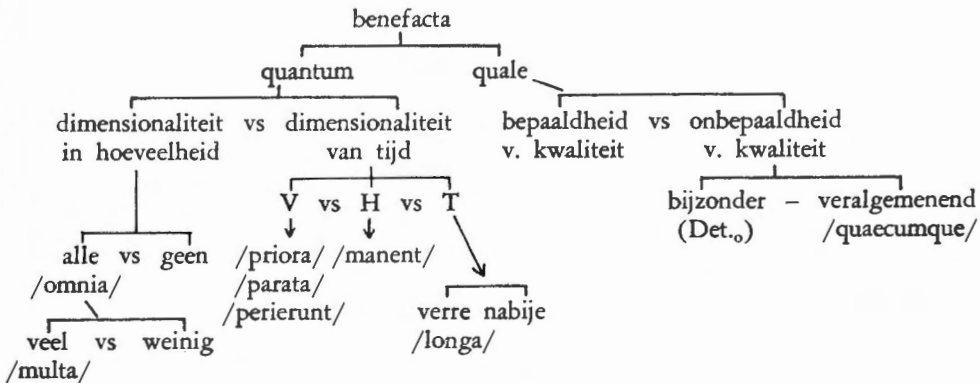
82. In *longa aetate* : cfr. Granorolo J., *o.c.*, 40-51 ; Gigante M., *A Catullo*, c. 76 vv. 5-6, *Latomus* X (1951), 2, 137-142.

83. Greimas A. J., *Sémantique structurale*, *o.c.*, 23-24.

steunt op verschillende procédés. In de vs. 1-9 (één isotopisch semantisch geheel) kunnen de vs. 7-9 beschouwd worden als een hyponymisch-explicatief stratum van de vs. 1-6. Het syntagma benefacta priora valt syntaktisch uiteen in de konstituenten :



De niet aan de oppervlakte gelexicaliseerde determinator wordt, gekorreleerd aan dezelfde sememische inhoud, in vs. 7 wel geaktualiseerd ; bleek uit de semische analyse van (benefacta) priora een zekere *kwantificerende* expansie, dan wordt door de opname van quaecumque in ditzelfde syntagma een *kwalificerende* semische categorie opgenomen. Deze wordt *deiktisch* hernomen in haec (vs. 8) en opnieuw in een *kwantificerende* semische as opgenomen door omnia (vs. 9) :



8.1.5. Het lexem benefacta kan in een vijfde semische artikulatie betrokken worden, wanneer we zijn „funktionaliteit” in aanmerking nemen als een nukleaire seem. De *funktionaliteit* definiëren we als een afhankelijkheid en een realisatie, die slechts zinvol zijn wanneer dit in funktie van een subjekt gebeurt. Diezelfde funktionaliteit behoort tot de semantische kern van :

/pium/ (2), /fidem/ (3), /foedere/ (3), /fallendos/ (4), /parata/ (5), /ingrato/ (6), /ingratae/ (9) en /credita/ (9).

In de sememische realisaties :

- vs. 23 : /quaero ut contra/
- vs. 26 : /reddite pro/

wordt deze functionaliteit uitgebreid met een *reciprociteit*. Andere semen, zoals *verwachting* en *teruggave*, doorkruisen de reeds vermelde en bewerken dat deze lexemen *klassemen* worden, die in meer dan één semische relatie tot elkaar staan.

8.1.6. Een andere reeks lexemen betreft /benefacta/ in de semische analyse van de nukleaire figuur : het seem *deugdzaamheid* (Ns) actualiseert zich in de volgende sememen :

/benefacta/ (1), /pium/ (2), /(nec) violasse/ (3), /sanctam/ (3), /fidem/ (3), /foedere (nullo)/ (3), /(nec) abusum/ (4), /(nec) ad fallendos/ (4), /puriter/ (19), /pudica/ (24) en /pietate/ (26).

Sommige sememen bevatten ook, hetzij nukleair, hetzij kontekstueel, de semische categorieën rechtschapenheid, plicht(sgevoel). Door het net van konnotaties en associaties hierbij te laten aansluiten bekomt men één semantisch veld, dat de verschillende sememen dwingt zich naar zijn dominante semische categorieën en relaties te voegen. In de verschillende sememische gehelen van elk lexem vindt een selectie plaats die enkel deze semen weerhoudt, die passen in de kontekstueel gewenste konstellatie.

Het gemeenschappelijke seem *deugdzaamheid* (Ns) wordt per lexem met een aantal semische categorieën uitgebreid, die soms tot tegengestelde sememische konstellaties kunnen leiden.

In de lexemen *pius*, *pietas*, *fides*, *foedes*, ..., zit o.a. de konnotaties *univira* : vroomheid en trouw typeren o.a. de relatie tussen één man en één vrouw binnenin het huwelijk. Catullus breidt deze kontekstuele semische relatie uit tot een dergelijke relatie buiten het huwelijk, maar bewerkt daar tevens mee dat ook de lexemen *purus* en *pudicus* deze extensie doormaken : Catullus is *purus* en *pius* in zijn relatie tot die ene vrouw, maar zij is *niet pudica*, omdat zij in deze relatie niet diezelfde unieke reciprociteit betoont. Vóór de betekenisuitbreiding kan *Lesbia* enkel *pudica* zijn in haar verhoudingen tot haar man, daarna enkel in haar verhoudingen tot Catullus.

Ross, die de affaire met *Lesbia* in twee verschillende poëtische tradities verwoord ziet, definieert de tweede (waaruit o.a. c. 76)

in termen van een *politieke alliantie*⁸⁴. De terminologie van dit verbond behoort volgens hem wezenlijk tot één metafoor: „the amicitia metaphor governed and shaped the Lesbia epigrams from the very beginning – to such an extent, I think, that Lesbia and the affair became secondary, as the finest of these poems, 76, shows clearly”⁸⁵. Deze ene metafoor maakt gebruik van een aantal lexemen, die in hun sememisch voorkomen principieel bepaald worden door de „tenor”⁸⁶ die de metafoor oplegt. Ross omschrijft de extensie van deze metafoor als volgt: „it is to be an amicitia, a foedus, based on fides, the concrete expressions of which are the mutual benevolentia and benefacta of the two parties, resulting in gratia arising from the performance of officia; the relationship is to be protected by divinity, as it must be religiously observed with pietas by both parties”⁸⁷.

8.2. De eerste fundamentele *aktoriële disjunktie* is deze:

goden vs mensen

ze wordt gelexikaliseerd in een reeks lexemen die hetzij exclusief verwijzen naar één van beide factoren, hetzij impliciet van hun beider aktoriële functies afhangen. Beide worden in hun aktoriële functies door een aantal nominale, pronominale en verbale lexemen weergegeven:

deus, numen, divus	vs	homo, Catullus, (quis)
vester	vs	me, meus (tu)
VP + morfeem 2MV	vs	VP + morfeem 1EV ⁸⁸

Waar deze aktoriële disjunktie in een konjunktie overgaat verschijnen sememen die semen (Ns of Ks) gemeen hebben. Pietas is hier een typisch voorbeeld van: in zijn sememisch veld stelt de ene aktor een daad die pas als dusdanig (= volgens de gegeven dominante semen) gevaloriseerd wordt als deze door de andere aktor bekrachtigd wordt. Volgens dit criterium behoren de lexemen: pius, sanctus, fides, foedus, mors, pietas, fallere, abuti, misereri, opem ferre tot een sememische categorie, die zowel een aktiviteit van goden als van mensen integreert en impliceert. Op

84. Ross D., *Style*, o.c., 170-173.

85. Ross D., *Backgrounds to Augustan Poetry: Gallus, Elegy and Rome*, Cambridge, 1975, 15.

86. Richards I. A., *The Philosophy of Rhetoric*, New York, 1936, onderscheidde in de metafoor „tenor”, „ground” en „vehicle”; cfr. Le Quem M., *Sémantique de la métaphore et de la métonymie*, Paris, 1973.

87. Ross D., *Style*, o.c., 90.

88. Pronomen en morfeem van de 2 EV zijn slechts lexikaal-stylistische varianten; voor de Tu-Stil en de Me-Stil, zie Pennisi G., o.c., 37.

het interpretatieve vlak is een dergelijk begrip, bv. pietas, slechts *zinnvol* indien het op een interferentie van beide polen steunt.

In de *aktoriële disjunktie* :

goden vs Catullus

worden vooral de lexemen miser-(eri) betrokken :

vs. 12 : dis invitis	vs	(Catullus) miser	
vs. 17-19 : vestrum (est)		misereri	vs me miserum
= (vos)		aspicite	→ me miserum

Opmerkelijk is dat de lexemen miser/misereri⁸⁹ zelf de disjunctieve relatie bevatten en wel zo dat de exclusieve disjunctie tenslotte een inklusieve disjunctie wordt ; het gebruik van dezelfde Signifiant beïnvloedt hier zeker beider Signifié :

of : (goden vv Catullus) → (goden v Catullus)

Hierdoor kunnen we tevens vanuit een andere hoek⁹⁰ de omstreden betekenis van het syntagma „dis invitis” benaderen. Van de drie voorgestelde interpretaties :

- a. „Cessa di essere misero, infelice : gli Dei non lo vogliono ;
- b. Cessa di essere misero, infelice : gli Dei non vogliono quest' amore ;
- c. Cessa di essere misero, infelice : gli Dei sono contro di te”⁹¹,

kunnen we nu de eerste met nieuwe argumenten verdedigen. Omdat hiervoor reeds is gebleken dat Catullus zich voor alles een man voelt, die in elk opzicht zijn plichten is nagekomen, mag hij hiervoor terecht gaudia verwachten vanwege alle mensen, uitgenomen van die ene blijkbaar die de verplichte gratia-gedachte negeert. Het leed dat hem kwelt komt enkel voort uit de smart hierom, uit het leed dat hij zichzelf aandoet en waaraan hijzelf geen einde kan stellen ; de goden hebben hier geen fout aan, zij hebben dit leed niet veroorzaakt De oppositie uit vs. 12 :

dis invitis vs Catullus miser

89. Quinn K., *The Catullan Revolution*, London, 1959, 7 schrijft over deze verzen : „There is inflation of language here, and a self-righteousness that makes us feel a little uncomfortable”.

90. Dis invitis : discussie o.a. bij den Hengst D., *Carmen* 76, Di C G 15-16 (1975-1976), 61 ; 67 ; hij behandelt dit syntagma zowel concessief als kausaal (cfr. Lampas, IX (1976) 3, 259 ; 264).

91. Pennisi G., *o.c.*, 82 ; den Hengst D., *o.c.*, Di C G, 67 : „Diejenigen Interpretieren die da meinen Catull soll sich gegen den Willen der Götter befreien, begründen ihre These damit dass nur so begreiflich werde dass der Dichter die Götter um Hilfe anruft, an ihr Mitleid appelliert und schliesslich im 26. Vers seine Bitte begründet. Ich halte dies für eine seltsame Interpretation”.

wordt door een syntaktische parallelstelling nog verder uitgewerkt : bij de syntaktische analyse van het carmen bleek dat de vs. 10-12 een syntaktische isotopie vormden, waarbij het vs. 12 het syntaktisch opgebouwd verwachtingspatroon, dat driemaal werd herhaald in de vs. 10-11, doorbreekt. Omdat de syntaktische disjunctie : *pronomen vs nomen* niet wordt doorgetrokken tot de verbale komponent, wordt deze disjunctie niet geëttenuëerd. Driemaal geldt dezelfde semantische relatie :

pronomen / r (S) / verbum,

de vierde maal wordt deze relatie niet meer relationeel, maar positioneel uitgedrukt, d.w.z. dat de oorspronkelijke relatie r op de semische as (S) nu enkel door haar tweede term tot uitdrukking wordt gebracht, terwijl in haar eerste term een nieuw lexem wordt ingevoerd dat precies hierdoor in een disjunctieve semische positie wordt geplaatst.

De volgende *semantische isotopieën* kunnen dus hersteld worden :

a. De vs. 1-9 formuleren met lexemen, die Ross laat behoren tot de metafoor van de politieke alliantie, de algemene gedachte van *het presteren van weldaden* (onder de uitdrukkelijke bescherming van de goden) en *de responsiegedachte* (o.a. verplichting) die daaruit voortvloeit, maar die in één geval niet waar gemaakt werd⁹².

b. In de vs. 10-16 valt een disproportie in de lexemen op : Catullus' onvermogen *zichzelf te genezen* krijgt een dergelijke kwantitatieve expressie, dat *dis invitis* de enige lexemen zijn aan de oppervlaktestructuur die naar de oorspronkelijke binaire indeling verwijzen.

c. De emphatische *aanroeping van de goden* in vs. 17 herstelt de rechten van dit binaire schema : dat het carmen omspannen wordt door hetzelfde type affirmatieve si-zinnen en door dezelfde pietasgedachte (vs. 2 : *pium* - 26 : *pietate*) is een teken temeer dat het carmen hoofdzakelijk in functie staat van dit binaire schema.

„Dis invitis” heeft dus wel degelijk een rol te vervullen in deze semantische isotopie. Het vat niet alleen de vs. 1-9 samen, maar *versterkt de daarin aanwezige axiologische structuur* : het sterkt Catullus in zijn overtuiging dat zijn fides nog altijd sancta is

92. Aldus gaan we niet akkoord met Moussy C., *Gratia et sa famille*, Paris, 1966, 187 wanneer hij ingratus door „infidèle” vertaalt en het op dezelfde voet plaatst als in Prop. 2, 34, 72 ; we volgen wel Wistrand E., *Gratus, grates, gratia, gratiosus*, WOS, 22 : „Die geistige Grundlage der römischen *clientela* and politischen *amicitia* ist das ungeschriebene aber darum nicht weniger wirksame Gesetz, dass wer ein *beneficium* empfängt, zu *gratia* verpflichtet wird : er wird *beneficio obligatus, obstrictus*”.

(= onder goddelijke bescherming staat). Daar in de axiologie sommige waarden wegvallen en hij inziet dat hij de oplossing van zijn kwaal onmogelijk (*qualubet, non pote*) zelf kan bewerken, kan hij zich richten tot de goden van wie hij weet dat ze hem welwillend zijn.

8.3. Een tweede *aktoriële disjunktie* is deze :

me vs illa

We analyseren enkel de gelexikaliseerde vormen :

- vs. 19 : me ...
 - vs. 20 : | ... mihi
 - vs. 21 : | mihi ... |
 - vs. 23 : | ... me ... illa
 - vs. 25 : ipse ... |
 - vs. 26 : ... mi ... mea

Tussen de twee vokatieven o di (vs. 17 en vs. 26) ligt de eigenlijke smeekbede vervat : de lexemen me en ipse worden op dezelfde initiale reliëfstelling herhaald, het finale mihi wordt intiaal herhaald (vs. 21), telkens voorafgegaan door de pestis-gedachte en in chiasmatische positie geplaatst tegenover de twee werkwoorden die zijn naamval bepalen, of :

vs. 20-21 a : VP NP mihi (NP) mihi VP

In het centrum van het gebed staat de enige expliciete vermelding van een illa : deze illa is impliciet vermeld in

vs. 6 : ingrato amore
 vs. 7 : ingratae menti
 vs. 13 : longum amorem
 vs. 24 : esse pudica velit.

Vs. 26 bevat tweemaal het pronomen van de eerste persoon ; het possessivum knoopt door zijn finale plaats aan met het eveneens finale illa (vs. 23) en mihi (vs. 20).

Semantisch staat :

mihi vs illa vs mea

maar ook :

me/mihi/mihi/me vs illa vs ipse /mi/mea

8.4. Dezelfde aktoriële disjunktie wordt ook doorgevoerd in de keuze van de *demonstrativa* :

- vs. 6 : hoc	(ingrato amore)
- vs. 8 : haec	(benefacta)
- vs. 14 : hoc	(sc. deponere amorem)
- vs. 15 : haec, hoc	(sc. pervincere amorem)
- vs. 16 : hoc, (id)	(sc. pervincere amorem)
- vs. 20 : hanc	(pestem)
- vs. 23 : illud - illa	
- vs. 25 : hunc	(morbum)
- vs. 26 : hoc	(sc. deponere morbum)

Uit de toevoeging van de resp. attributen en syntagmatische omschrijving moge blijken hoe sterk het demonstrativum hic - haec - hoc voorbehouden wordt voor de beschrijving van zijn liefde als een verloren, vergeefse en ziekelijke zaak.

In tegenstelling tot de algemene beschrijving van die amor in vage termen die het voorbij karakter ervan beklemtonen, kan de herhaling van dit pronomen verwijzen naar de beklemmende en akute aktualiteit van de gevoelens die de dichter ondervindt. De morfologische disproportie tussen hic en ille laat denken dat de geliefde (illa) reeds ver uit de geest verwijderd is, maar er een toestand veroorzaakt heeft die zich nog momenteel handhaaft. Het syntagma non iam illud quaero wijst erop dat de vraag niet opnieuw dezelfde, reeds vaak geformuleerde inhoud bevat (ut diligat illa) ; in dit opzicht hebben de morfologische gelijke categorieën (illud-ille), die ook door een logische band met elkaar verbonden zijn (illud = voorlopig L.V.) eenzelfde semantische waarde : het reeds bekende, het verre.

8.5. Een semische konstellatie rond de semen *dood - ziekte - smart* groepeerde de volgende sememen en sememische verbindingen :

- vs. 6 : /perierunt/
- vs. 10 : /excrucies/
- vs. 15 : /salus/
- vs. 18 : /extremam opem/
- vs. 18 : /ipsa in morte/
- vs. 20 : /pestem perniciemque/
- vs. 20 : /torpor/
- vs. 20 : /imos in artus/
- vs. 22 : /expulit ex pectore/
- vs. 25 : /valere/
- vs. 26 : /taetrum morbum/

Deze semische isotopie steunt o.a. op deze semische assen :

- a₁ : leven vs dood
- a₂ : gezondheid vs ziekte
- a₃ : pijn, smart vs vreugde

Door de in het oog springende coupling tussen :

- vs. 13 : ... deponere amorem
- vs. 25 : ... deponere morbum

wordt amorem in deze semische konstellatie mee opgenomen ;
vanaf :

- vs. 6 : ingrato amore
- vs. 9 : ingratae perierunt credita menti

wordt /amor/ reeds wezenlijk gemodificeerd door ingratus, een onverwachte, perifere en oxymorische semische artikulatie, die opnieuw gekoppeld wordt aan /mens/ en daardoor /amor/ de richting uitduwt van een abstrakt, onpersoonlijk en passieloos begrip ; door het semeen /credita/ wordt hieraan nog het seem *onbetrouwbaarheid* toegevoegd. Door het toevoegen van /perierunt/ verschuift /amor/, dat normaal op de semische as

leven vs dood

volledig in het /leven/ is opgenomen, uit zijn unieke plaats naar de hem ongewone semische kategorie van de /dood/. Deze verschuiving wordt versterkt door het feit dat hier onmiddellijk de sememische konstrukties /amplius excrucies/, /esse miser/ en het oxymorische /longum subito deponere amorem/ op volgen.

Vanaf dit ogenblik hebben voldoende semen de sublieme metafoor amor = morbus voorbereid en kan deze expliciet worden uitgewerkt.

De deiktische kracht van het zich steeds weer aktualiserende /hoc/ wordt aangevuld met een beschrijving van een fysische kwaal ; dit wordt expliciet hernomen in de sememen /pestem perniciemque/ en wordt in een viertal beelden verder uitgewerkt :

- a. /mihi subrepens/ telt onder zijn Ks het beeld van een slang, die heimelijk ergens binnen- of onder sluipt⁹³ ; de synecdoche mihi vs. 20) - pectore (vs. 22) kan dit beeld verder specificeren als de slang die men aan de borst koestert.
- b. /ut torpor/ kan verwijzen naar de liefde, die alle ledematen doet verstijven ; deze torpor = amor kan zowel in positieve als in negatieve zin uitgewerkt worden.

93. Cfr. Akbar Khan, *o.c.*, 65-71.

- c. /imos in artus/ neemt het beeld op van de liefde als die subtiële vlam die tot diep in het ruggemerg doordringt en het lichaam verzencht. Deze associatie kan gekoppeld aan a) en b) voorkomen.
- d. de sememische konstruktie /expulit ex omni pectore/ zet geen van deze beelden verder ; ze bouwt wel de „intestinaire” beeldspraak van c) verder uit, alsook de eerste bede aan de goden, die als een dubbele synecdoche (oorzaak - gevolg ; deel - geheel) herhaald wordt :

- vs. 20 : eripite hanc pestem mihi
- vs. 22 : expulit ex pectore laetitias

8.6. Een laatste semisch geheel wordt gevormd door die sememen die het „register van de wil” bespelen : dit register valt uiteen in o.a. de volgende semische disjunkties :

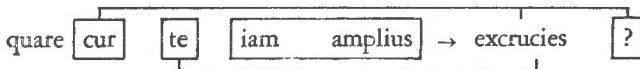
- a₁ : ophouden vs voortzetten
- a₂ : volharden (doorzetten) vs verzwakken (twijfelen)
- a₃ : handelen vs niet - handelen

Dit wordt gelexikaliseerd in :

/excrucies/ (10), /offirmas/ (11), /reducis/ (11), /desinis/ (12), /deponere/ (12), /efficias/ (14), /est/ (15), /peruincendum/ (15), /facias/ (16).

/Perierunt/ en /excrucies/ behoren beide tot het dood - ziekte - smart register (sub 8.5). Vs. 10 is volledig gebouwd op één enkel verbaal syntagma : „zichzelf martelen”.

- a. /te excrucies/ : vormt de lexikale inhoud van één reflexief verbum.
- b. in /iam amplius/, of de sterkste metrische disjunctie van het gedicht, benadrukt iam → amplius en benadrukken iam amplius → excrucies als adverbiale konstituënt bij het verbum.
- c. de adverbia bepalen de modaliteit van de zin in zijn geheel en de modus van het verbum in het bijzonder.
- dus :



Het zijn vooral de kwantificerend-adverbiale en de modale sememen die het verbum een plaats geven in de semische disjunctie :

- ophouden vs voortzetten

Vier syntagmatisch gelijk opgebouwde gehelen herhalen deze gedachte en voegen er eigen lexematische en modale kenmerken aan toe :

- vs. 10 :	waarom	+	Modus	+	VP + Bepaling
- vs. 11a-12 :	waarom niet	+	Modus	+	VP + Bepaling

Het hernemen van *quin* in het begin van een vragende hoofdzin laat een betekenis van „waarom niet ?” uitschijnen ; in functie van de vragende aansporing uit vs. 10 (vragend qua Sa, aansporend qua Sé) kan *quin* echter ook een coniunctivus adhortativus inleiden : hierdoor komt wel het vraagteken uit vs. 12 in het gedrang alsook de modus van vs. 11-12. Een coniunct. adhort. drukt echter niet dezelfde akuutheid uit als de resp. indikatief : van de expressieve (konatief-persuasieve) waarde van deze indikatieven wordt verderop gebruik gemaakt in de verba *est* (vs. 13), *est* (15) en *est* (15). Slechts twee indikatieven (*sunt* in vs. 8 en *est* in vs. 14) drukken een eerder konstaterend denken uit ; tegenover één ervan (*difficile est* uit vs. 14) staat een conjunctief met al zijn expressieve kracht.

Tegenover de erkenning „ja, het is moeilijk” staat het bevel „*efficias*” : verzacht bevel volgens de syntaktische regels, „verschert” bevel door de aanwezigheid van drie belangrijke konstituenten :

- a. *verum efficias* : brengt de syntaktische zeer sterke coupling met vs. 13 in herinnering, waar *longum vs verum* een formele (morfologische) conjunctie voortzet, maar metrisch en grammatikaal disjunctief is. Het adverbium *verum* onderlijnt het element verplichting dat door de modus van het werkwoord voortgebracht wordt.
- b. *hoc efficias* : deze verbinding doet het verbum plaats nemen in de semische konstellatie (cfr. 8.4.) die wijst op de momentane aanwezigheid van de kwaal als fysisch objekt. Hierdoor treedt het bevel (*hoc = deponere amorem*) in een middel-doel relatie, die de aanwezige toestand kan modifieren.
- c. *qualubet efficias* : vooral deze koppeling geeft het bevel een wrange, scherpe smaak : een dergelijk pronomen hier invoeren heeft een ernome semantische terugslag, want tot hiertoe werden diverse mogelijkheden opengelaten om de (al dan niet retorisch gestelde) vragen te beantwoorden. Het type antwoord dat gesuggereerd wordt dient uit te gaan van een of andere aktiviteits- of mentaliteitsverandering bij Catullus zelf, die aldus als de enig mogelijke modifikator van zijn eigen toestand wordt

aanzien. Het *efficere qualubet* laat dus niet alleen een vertwijfeling aan de eigen mogelijkheden hiertoe blijken, maar *laat de impact toe van de irrationaliteit*, onder de vorm van nooit gedachte en verwachte factoren, totaal onafhankelijk van Catullus' wil.

Het „wilsregister” wordt nog verder uitgewerkt door :

- a. de relatie tussen de „expressieve” indikatieven uit vs. 15 en de conjunctieven uit vs. 16 ;
- b. *pervincendum* : modaliteit uitgedrukt door gerundivum, onderlijnd door versus spondiacus, parallel met het eveneens vierlettergrepige *efficias* ;
- c. de overgang van het pron. demonstrativum *hoc* naar het adj. numerale *unus* impliceert een verenging van de voorgestelde weg : *hoc* (sc. *deponere*) = *unum*, zodat in vs. 15 : *hoc (unum) est pervincendum* en in vs. 16 : *hoc (unum) facias* doorklinkt ;
- d. *hoc facias*, dat het passende besluit vormt :
 1. als Sa herneemt het de /*hoc*/-konstellatie en de kontekstuele semen van *efficias*
 2. als Sé drukt het een thema-seem uit.

/Qualubet/ dat in een duidelijk disjunkterende relatie staat met minstens één semische komponent uit het „wilsregister” :

afhankelijkheid van de eigen wil (als intern gegeven)	vs	afhankelijkheid van een andere wil (als extern gegeven)
---	----	---

breidt deze relatie uit door opname van een semisch verwant begrip /pote/. Omdat dit semeem in een exclusieve disjunctie (sive ... sive) voorkomt, treedt het evenwel niet buiten het open karakter van /qualubet/ ; tevens expliciteert /pote/ de semische categorie van de mogelijkheid die in /qualubet/ reeds naar voor trad (qualubet = op welke manier ook, op elke mogelijke manier). De exclusieve disjunctie gaat echter nog een stap verder wanneer ze naast en (syntactisch) vóór de mogelijkheid de *onmogelijkheid* invoert. En laat het doorbreken van de logische opeenvolging (= sive pote, sive non pote) niet een semantische implicatie toe, in die zin dat /non pote/ als waarschijnlijker en reëler geacht wordt ?⁹⁴

Na een eerste „logisch alternatief” te hebben uitprobeerd (hulp uit de intermenselijke relaties of uit zichzelf) ziet Catullus

94. Pennisi G., *o.c.*, 30, voert als parallelen aan : Plautus, Pers. 577 si potest si non potest ; Sen Med. 566-7 quicquid potest, Medea, quicquid non potest ; 84 : de herhaling „è 'invenzione' essenzialmente catulliana e, la ripetizione, del linguaggio enfatico - elevato”.

zich gekonfronteerd met een ander, veel pijnlijker alternatief : hij hangt af van hulp op elke

mogelijke vs onmogelijke

manier. Het is precies omdat hij beseft dat de enige zinvolle manier om het /deponere amorem/ te realiseren bestaat in het onder ogen zien van zijn eigen onmogelijkheid hiertoe, dat er iets „breekt” bij hem. De goden die hij aanroept na dit existentieel moment zijn daarom nieuwe zingevers, van wier attributen en kracht hij enkel een twijfelend vermoeden heeft.

De herhaling /quod non potis est/ (vs. 24) bouwt op diezelfde twee semische assen verder :

a₁ : mogelijkheid vs onmogelijkheid

a₂ : afhankelijkheid van de vs afhankelijkheid van iemand
de eigen wil anders wil

Zijn aansporingen tot zichzelf horen thuis in de eerste categorie van de beide semische assen ; /qualibet/ en /sive non pote sive pote/ formuleren a₁ op een vage, onbepaalde manier. /Quod non potis est/, nauwkeurig geëxpliciteerd door /esse pudice velit/, toont aan dat illa de aktor is die de tweede categorie op de twee assen bepaalt, dit in tegenstelling tot de vs. 14-16 waar Catullus de beide eerste categorieën als aktor bepaalde.

9. Eindvisie.

9.1. Wij hebben dus kunnen vaststellen dat het carmen is gebouwd op drie *semantische „isotopieën”*, drie betekenisgehelen die zich telkens tot een coherente semantische uitspraak laten terugvoeren. Deze isotopieën behoren tot een meta-textueel niveau, dat bekomen werd door abstraktie en reductie. Dergelijke makrostrukturele, transfrastische gehelen zijn gesteund op lineair- of hiërarchisch opgebouwde (klas-)semen die ook *thematische isotopieën* kunnen genoemd worden en die de semantische dieptestruktuur van de tekst bepalen.

Van Dijk zegt hierover het volgende : „Or, les sèmes (ou classèmes) qui se répètent d’une façon significative (...) dans un texte, peuvent structurer ce texte d’une façon particulière ; ils seront appelés sèmes thématiques, ou plus brièvement *thèmes* : ce sont des éléments abstraits, constituant une thématique abstraite dans la structure profonde du texte”⁹⁵.

95. Van Dijk T. A., o.c. ; id. in : *Essais de sémiotique poétique*, o.c., Aspects d’une théorie générative du texte poétique, 198.

De 3 *semantische isotopieën* worden zowel door syntagmatisch-syntaktische, als door thematisch-klassematistische isotopieën tot uitdrukking gebracht. Dit wil zeggen dat bv. de vs. 1-9 zowel horizontaal als verticaal bijdragen tot de opbouw van een semantische isotopie: horizontaal door de manier waarop in het syntagmatisch-syntaktisch verloop bepaalde sememen opgenomen worden, verticaal door de aanwezigheid van thematische semische relaties (konjunctief of disjunctief).

Om een efficiënte overdracht van „le message” te verzekeren gebruikt elke auteur reeds een aantal middelen, die „le code” hem ter hand stelt⁹⁶. Door het redundant gebruik van de talige elementen wordt exakte communicatie bemoeilijkt: „Pour être efficace, en effet, la communication doit éviter les ambiguïtés et les doubles sens, ce qu'elle fait notamment en s'appuyant sur la forte redondance des catégories morphologiques”⁹⁷.

Tegenover „le degré zéro” van een taal die elke communicatie wil terugbrengen naar zijn – metalinguïstische – essentiële semen⁹⁸, staat echter de *poëtische tekst*, die o.a. door redundantie, polyfunktionaliteit, innovatie, konnotatie, koëkkurentie en ikonisering wordt gekenmerkt⁹⁹ en daardoor een dergelijke densiteit aan relaties opbouwt, dat elk element *tegelijk* het voorwerp wordt van een aantal equivalentierelaties.

Een semantische isotopie die in laatste instantie op een semische dieptestructuur van het volgend type berust¹⁰⁰:

ik	weldadigheid/goden	liefde niet-reciprociteit
ik	weldadigheid/goden	genezing onmacht
ik	weldadigheid/goden	genezing hulp

dient, om aan de oppervlaktestructuur gelexikaliseerd te worden, eerst via een keuze van een aantal paradigmata syntagmatisch verwerkt te worden. Hierbij kunnen bepaalde lexemen, morfemen, fonemen en semen (uit de eerste *découpage* van de taal en in een semantisch-objektieve en „substantiële” gedaante) verplicht dienen opgenomen te worden door „une part de machinerie obligatoire” en *niet* bijdragen tot het poëtische karakter van de tekst en van de semantische isotopie, anderzijds kunnen bepaalde elementen ten eerste polyfunktioneel gebruikt worden (vooral syntaktisch, se-

96. Guiraud P., *Essais de stylistique*, Paris, 1969, 19; cfr. Guiraud P. & Kuentz P., *La stylistique*, Paris, 1970, III. Immanence du style, 153-200.

97. Dubois J. e.a. (= le groupe mu), *Rhétorique générale*, o.c., 37.

98. Id., *ib.*, 36.

99. Kloepfer R., o.c., 82.

100. Cfr. Van Dijk T. A., *Aspects*, o.c., 202: „Il va sans dire que dans de telles phrases sémiques profondes on ne trouve plus de verbes, mais éventuellement des sèmes 'action' ou 'dynamisme' qui sont à la base des verbes”.

mantische, literair-historisch en pragmatisch, en dit in hun symbolisch, indizeel of ikonisch karakter als Teken)¹⁰¹.

Wanneer we ons afvragen waarom Catullus zijn oerconceptie in deze en niet gene (makro-)tagmemen heeft gegoten en waarom hij zijn denktalige emische analyse¹⁰² precies aldus heeft gematerialiseerd, dan moeten we rekening houden met een aantal tekst-analytische én hermeneutische problemen.

Tot de *ergocentrische tekstanalyse*¹⁰³ behoort hoger doorgevoerde strukturalistisch-linguïstische ontleding, tot de *hermeneutiek* behoort o.a. de logisch-semantische en pragmatische inbreng, die moet toelaten een aantal themata te herkennen en rekening te houden met bepaalde (logische, kulturele, interpretatorische) vooronderstellingen en literair-stylistische en -historische motieven. Dit impliceert tevens dat men in het literaire werk steeds het fiktionele-intentionele karakter¹⁰⁴ moet kunnen onderkennen: vooral voor het Catullusonderzoek is dit soms een zware opgave gebleken¹⁰⁵. Aan de intentionaliteit van de Lesbia-voorstelling wordt pas de laatste jaren weer aandacht geschonken: Ross vraagt zich bv. af in hoeverre „the amicitia metaphor influenced and controlled the composition of this group of poems”, en of „the entire dramatic situation presented by the poems is to some extent simply a fictional context allowing the metaphor a means of expression¹⁰⁶”.

Op dit punt van het onderzoek heeft de linguïstiek haar voor naamste diensten bewezen. Elk niveau van de taal heeft een aantal equivalentierelaties naar voor geschoven, sommige ervan werden reeds expliciet of impliciet in functie van andere verwerkt, andere blijven nog ongebruikt. Indien we in staat waren alle (pertinent geachte) equivalenties uit de vijf niveaus op transparanten aan te brengen en deze over elkaar te leggen, dan zouden we in een visuele, auditieve en kinesthetische impressie kunnen nagaan welke

101. Kloepfer R., *o.c.*, 84; het laatste gedeelte van deze uitspraak steunt op de ideeën van Peirce.

102. Vanaf Pike K. L., *Language in relation to a unified theory of the structure of human behavior*, I-III, California, 1954-1960; cfr. Roulet E., *Syntaxe de la proposition nucléaire en français parlé*, Bruxelles, 1961.

103. Cfr. de Vries G. J., *Ergocentrisch, met mate*, Lampas IV (1971), 2/4, 225-237; Leeman A. D., *Complexiteit en intentie in Vergilius' eerste ecloga*, Lampas IV (1971), 2/4, 210-224.

104. Maatje F. C., *o.c.*, 70-71.

105. Steele Commager, *Anmerkungen zu einigen Gedichten Catulls*, in WF CCCVIII, 224: „Deutungen von c. 76 neigen dazu, seine philosophischen oder biographischen Möglichkeiten zu betonen. Man hat gemeint, das Gedicht liefere Beweise für den Epikureismus Catulls, für seinen Stoizismus, für seinen antisokratischen Standpunkt, für sein Eingeweihtsein in die dionysischen Riten, ja sogar für die Tatsache, dass er an Auszehrung gestorben sei”; voor een overzicht van de Lesbia-identifikatie, zie: Deroux C., *L'identité de Lesbie*, ANRW, I, 3, 390-416.

106. Ross D., *Style*, *o.c.*, 11.

poëtische zeggingskracht de tekst heeft. Eén criterium ontbreekt hier dus bij, nml. het *teleologisch-historische* criterium dat het begrip *pertinentie* moet verantwoorden of zoals Schrijvers het stelt: men moet „rekening ... houden met de auteursintentie en de lezersreceptie, kortom met het gedicht als doelgerichte, in een bepaalde historische situatie verrichte taaldaad. ... in hoeverre en onder welke literatuur-historische omstandigheden zijn de equivalentieclassen voor de lezer-luisteraar ervaarbaar geweest, zodat hij relaties kon schouwen of horen, die als relevant bedoeld waren voor de uiteindelijke betekenis van het gedicht ?”¹⁰⁷.

Bij de verdere bespreking van dit carmen dienen we dus eerst rekenschap af te leggen van het feit dat de door ons *pertinent* geachte equivalenties als dusdanig door Catullus, als „neotericus”, erkend worden. Hiervoor verwijzen we in voetnoot naar de gespecialiseerde literatuur¹⁰⁸. Het is dus zeer goed mogelijk dat hetgeen wij „poëtische kleur of estheticisme” noemen door onze tijd niet meer als dusdanig wordt gevoeld. De dichter moet echter eerst vanuit *zijn* synchronische en diachronische literaire kontekst beoordeeld worden; pas daarna mogen onze opvattingen dienaangaande het kunstwerk evalueren.

*Thematische semische relaties structureren het carmen als volgt*¹⁰⁹:

<i>positioneel semen</i>	<i>aktualisaties</i>	<i>oppositieel aktualisaties</i>	<i>semen</i>
deugdzaamheid (A)	benefacta pium fidem foedere gaudia puriter pudica pietate	(1) violasse (2) fallendos (3) abusum (3) ingrato (6) ingratae (19) (24) (26)	(3) niet-deugd- (4) zaamheid (4) (niet A) (6) (9)

107. Schrijvers P. H., *o.c.*, 128: „als waren zij op transparant papier neergeschreven”; 129.

108. Cfr. Ross D., *Style, o.c.*; *Backgrounds, o.c.*; Quinn K., *The Catullan Revolution, o.c.*; *Approaches, o.c.*; Wendell Clausen, *Catullus und Callimachus, HSCP 74 (1970), 84-94*; Buchheit V., *Catulls Literarkritik und Kallimachos, GB 4 (1975), 21-50*; art. van Putnam, Copley, Elder.

109. Adriaens M., *Linguïstische benadering van het literaire werk: een voorlopige synthese*, in: *Literatuurwetenschap en linguïstiek*, Leuven, 1973, 91-92: „Een tematische analyse zal maar descriptief-adekwaat zijn als ze zich baseert op deze onderliggende regelmatigheden (sc. de elementaire betekenisstructuren, die als semiologische categorie tot het niveau van de immanentie behoren en de vorming van de lexemen voorafgaat), m.a.w. als ze vertrekt van een analyse in semen (of „features”).

<i>positioneel semen</i>	<i>aktualisaties</i>	<i>oppositieeel aktualisaties</i>	<i>semen</i>
goddelijkheid (B)	sanctam	(3) homini	(2) menselijkheid
	divum	(4) pium	(2) (niet B)
	numine	(4) homines	(4)
	dis	(12) Catulle	(5)
	di	(17) tibi	(6)
	vestrum	(17) tu ...	
	VP + morfeem	teque	(11)
	2MV	quibus	(17)
	di	(26) me	(19)
		VP + morfeem 1/2 EV mi(...mea)	(26)
doorzetten (C)	iam amplius		niet doorzet-
	excrucies	(10)	ten (niet C)
	offirmas	(11)	
	reducis	(11) reducis	(11)
	efficias	(14) desinis	(12)
	pervincen-		
	dum	(15)	
facias	(16)		
me (D)	tibi	(6) ingrato	(6) illa
		amore	(6) (niet D)
		ingratae	
	te	(10) menti	(9)
	tu...teque	(11) istinc	(11)
	me	(19) hanc pestem per-	
	mihi	(20) niciemque	(20)
	mihi	(21) illa	(23)
	me	(23) hunc taetrum	
	ipse	(25) morbum	(25)
pijn, dood, smart (E)	ingrato	voluptas	(1) vreugde,
	amore	(6)	redding
	ingratae	gaudia	(6) (niet E)
	menti	(9)	
	perierunt	(9) salus	(15)
	excrucies	(10) eripite	(20)
	miser	(12) laetitias	(22)
	extremam	diligat	(23)
	opem	(18)	
	morte	(18)	
	miserum	(19)	
	pestem per-		
	niciemque	(20)	
	expulit ex		
pectore	(22)		
taetrum			
morbum	(25)		

Deze *vertikale* (klassematische) structuren worden *horizontaal* (en dus sememisch) hernomen en laten drie semantische isotopieën onderscheiden¹¹⁰.

9.2. De *eerste semantische isotopie* (cfr. sub 8.2.) laat zich syntagmatisch indelen als vs. 1-6 // 7-9; beide bevatten een generaliserende en een partikulariserende gedachte, die met de indeling in protasis (-eis) vs apodosis (-eis) samenvalt. Het tweede distichon dat voor de semantische diskursiviteit een niet noodzakelijke expansie van het eerste vormt (als een isotopie binnen een andere isotopie), verliest zijn logische eenduidigheid in het derde distichon. Door hun retorische complexiteit bezitten deze eerste drie disticha een zeer sterk en uniek profiel, waarvan de 3 volgende vs., die opnieuw een niet noodzakelijke uitbreiding voor de semantische diskursiviteit vormen, een zwakkere afspiegeling vormen. Door de bijzondere manier waarop /ingratus/ herhaald wordt leunen beide syntagmata nog dichter bij elkaar aan. In het vierde distichon, dat een thematische progressie bevat, staat bijna elk lexem uit de hexameter in functie van een element uit de pentameter, zodat de metrische en de syntaktische dichotomie in feite slechts één semantisch syntagma uitdrukt; de exklusieve disjunctie uit vs. 7, die hernomen wordt in het polysyndetische – que uit vs. 8 en aangevuld wordt door het adversatieve – que uit vs. 9 bewerken dat deze 3 verzen enkel reeds hierdoor nauwer bij elkaar aansluiten.

Tevens wordt door de *centripetale* bouw van de vs. 1, 3, 6 en 9 een extra syntagmatisch equivalentiepatroon geschapen, dat de semantische isotopie versterkt: door de equivalenties uit de verschillende niveaus werd aangetoond hoe nadrukkelijk deze lexemen

110. Tot dusver hebben we het begrip *isotopie* vooral in verband met een „semantische isotopie” gebruikt. Hierbij distantiëren we ons bewust van de definities die Greimas aan het begrip isotopie gegeven heeft: Greimas omschrijft „isotopie” als volgt: „Ainsi, le syntagme, réunissant au moins deux figures sémiqes, peut être considéré comme le contexte minimal permettant d'établir une isotopie” (*Sémantique structurale*, 72). Door de herhaling van klassemen ontstaat „un plan de signification homogène” (*ib.*, 70). Cfr. bespreking bij Groupe mu, *Rbétorique de la poésie*, Bruxelles, 1977, 30-73. Rastier F. breidde deze definitie uit tot „toute itération d'une unité linguistique ... (qui) comprend ... deux unités de la manifestation linguistique”, waardoor een isotopie op elk niveau van de tekst kan ontstaan. De *semantische isotopie*, die wij onderscheiden hebben, is een makrostruktureel, horizontaal en homogeen betekenisgeheel, dat steunt op een semische analyse en criteria uit andere talige niveaus (o.a. syntaktische) kan opnemen. Het zijn grote betekenisgehelen waarin de tekst zich laat onderbrengen. *Thematische isotopieën* steunen op makrostrukturele, vertikale en thematische semen en zijn enkel releveerbaar na een analyse op mikrostruktureel niveau: cfr. Adriaens M., o.c., 92 en Van Dijk T. A., *Sémantique structurale et analyse thématique*, *Lingua* 23 (1969), 28-53. Een isotopische lektuur van de tekst zoals Greimas die voorstelt hebben we opgebouwd sub 9: zij behoort tot het niveau van de interpretatie.

werden geplaatst. Enkel subito (vs. 13) zal nog een dergelijk privilege kunnen opeisen :

vs. 1 : —————> benefacta <—————
 vs. 3 : —————> fidem <—————
 vs. 6 : —————> gaudia <—————
 vs. 9 : —————> perierunt <—————

Na de semantische en syntagmatisch-syntaktische verhoudingen in de isotopie te hebben aangeduid, kunnen we van hieruit de andere relaties, vers per vers, erin betrekken :

siqua : naast de reeds vermelde relaties verwijst *siqua* naar de andere zes vs. tellende periode (vs. 17-22), waarin het ook met een pron. impers. wordt verbonden, dezelfde generaliserende/partikulariserende protasis/apodosis inleidt en hierbij tot dezelfde affirmatieve grondstructuur behoort.

Tevens krijgt het door zijn initiale positie, zijn trochaïsche structuur, zijn positie tegenover voluptas en zijn gespletenheid als teken (steeds dubitatief-hypothetisch als Sa, hier affirmatief als Sé) zo'n signaalwaarde dat het als het ware de draaispil wordt van geheel dit vers en geheel het carmen (Als er een ...). De centripetale structuur van de isotopie wordt in ditzelfde vers ook gekonfronteerd met een centrifugale disjunctie :

vs. 1 : Siqua <————|————> benefacta | <————|————> voluptas
 <————> | <————> | <————>
 <————> | <————> | <————>
 <————> | <————> | <————>

De syntaktische functie van *siqua* is tevens maar vervuld na /homini/, waardoor het een brug slaat (enj. !) met vs. 2 en de retorische complexiteit van *homini* opneemt, een /homini/ dat met het woord dat op *siqua* volgt zowel grammatikaal als door een finale homofonie verbonden wordt.

benefacta : dat /benefacta/ deze isotopie volledig domineert is reeds gebleken ; versterkt door het eveneens trochaïsche priora vormt het tegenover recordanti (dat metrisch tussen drie trochaïsche woorden staat) een benadrukking van de categorie *Verleden* tegenover deze van het *Heden*. Aangezien in vs. 2 de andere categorie op de voorgrond treedt (est ... cogitat ... esse – ipv. fuisse !) blijkt dat in dit eerste distichon ook de dominerende temporiële disjunctie voorgesteld wordt.

cum se cogitat esse : vormt door zijn rijmschema (een abab structuur, cfr. sub 5.5.) een middel om de syntaxis nauwer aan elkaar te laten sluiten en een nadrukkelijker geheel te vormen,

dat de verbinding met /pium/ gemakkelijker maakt ; dit syntagma is echter ook door het metrisch-grammatikale criterium sé // ... pium met dit thematische woord (A vs niet A) verbonden.

nec ... homines : het reliëf dat het centrale kolon (violasse fidem) in vs. 3 geniet staat misschien tegenover het versomspannende divum ... homines, een thematisch koppel (B vs niet B), waarmee het *wel* semantisch verbonden is. Tegenover de disjunctieve indeling in 3 kola (vs. 3) staat de konjunctieve ababalliteratie die het vers een fonologische homogeniteit geeft. Lexematisch komt fidem een veel grotere nadruk toe dan foedere, waarmee het sememisch en paronomastisch verbonden is. Het laatste kolon uit vs. 3 dat nog een syntaktische vervollediging behoeft, wordt door één van de 3 versovergangen met vers 4 verbonden. Was vs. 3 reeds door een spondeïsche versaanvang gekenmerkt, dan wordt deze in vs. 4 nu uitgebreid tot na het eerste hemiepes ; wanneer men hier nog de drievoudige elisie, die slechts driemaal in het c. voorkomt en slechts éénmaal in de pentameter, nml. hier, aan toevoegt, dan stelt men een merkwaardige poëtische architectuur vast : na de eerste 3 vs., die van een enorme complexe semiotiek blijk geven, volgt een vers dat merkkelijk minder korrelaties in zijn Sé telt en precies hier realiseren zich enkele mogelijkheden van de Sa. Door elisie en prosodie wordt het natuurlijk ritme verstoord, de lektuur wordt trager en nadrukkelijker, twee zeer eng verbonden hemiepen worden auditief eerst *gede-automatiseerd* (divad ... numinabusomines) en als teken dus *geaktualiseerd*. Precies omdat het teken pas daarna opnieuw boven zichzelf verwijst, kan dit repercuïes hebben voor het semioseproces ; in functie van de dominerende semantische diskursiviteit kan een semische artikulatie losgemaakt worden (bv. plechtigheid), die de aktualisatie van de Sa begeleidt en oriënteert.

multa ... tibi : vs. 5 breidt vooreerst de temporele disjunctie verder uit (cfr. 8.1.3.) : *parata vs manent vs longa aetate* herstelt *enkel hier* een drievoudig temporeel schema, waarin de *Toekomst* zeer vaag aangeduid wordt, het *Heden* onmiddellijk gemodificeerd wordt door /ingrato/ en het *Verleden* nog uitgebreid herhaald zal worden. /Gaudia/, het begrip dat de logische en temporele band zou moeten slaan tussen *Heden* en *Verleden* wordt syntaktisch zeer sterk gedisjunkteerd, formeel benadrukt en geplaatst tussen de lexemen die zijn betekenisverschuiving veroorzaken. Door de finale herhaling van het /l/-foneem worden vs. 1-5 nog eens apart met elkaar verbonden ; als het zo is dat bepaalde fonemen uit een woord bewust kunnen herhaald worden om dit te laten naklinken, dan opteren we voor *pius* (of *voluptas* ?), dat door uitdeinende

/u/-fonemen langs de Sa om nog natrilt. In /tibi/, /Catulle^l/, /homini, homines/ en /hoc ingrato amore/ zijn de personale relaties trouwens zo complex vervlochten dat ook dit signaalwaarde krijgt.

nam ... menti: /ingrato amore/ werkt op de thematische semische relaties uit A vs niet A minstens zodanig in dat de morfologische herhaling van benefacta hierdoor wezenlijk beïnvloed wordt; de syntagmatische homogeniteit van de vs. 7-8 speelt zich tevens af op een vlak dat reeds minder generaliserend is en uitleg behoeft (*nam*). Deze homogeniteit, die zich steunt op een syntactisch-semantische herhaling en die ondersteund wordt door het tweede (en laatste!) enjambement, wordt nog verder onderlijnd door een opeenstapeling van gutturalen en labio-velaren. In de temporiële disjunctie speelt het *Verleden* (perfecta!) hier een zeer grote rol:

tegenover het <i>manent</i> (H) ex	ingrato ingratae	gaudia amore
staat het		<i>perierunt</i> (V) <i>credita</i> (V) <i>menti</i> ,

waarbij *credita* niet alleen een „financiële” metafoor uitdrukt, maar ook de semen *vertrouwen*, *verwachting*, *geloof* terug kan oproepen. Naarmate men meer aandacht schenkt aan deze semische konstellatie valt een vergelijking tussen re-cor-danti – cor (d) – cer (d) – *credita* ook minder moeilijk. Dit zou trouwens kunnen aansluiten bij de „intestinaire” beeldspraak, /animo/ kunnen aktualiseren en /pectore/ in een ander daglicht stellen.

Deze eerste semantische isotopie wordt echter nog op een andere manier een homogeen betekenisgeheel: in het vertikaal verloop van de isotopie treden (minstens) drie sememen op, nml. /ingrato, ae/ en /perierunt/, die zich in hun semische analyse niet laten beperken tot een mikrostrukturele, horizontale sememische interactie, maar die *retroaktief* inwerken op de sememische konstellatie van bv. /benefacta/; aldus kunnen zij in de kontekstuele semische opbouw van de vorige verzen supplementaire semen, bv. „onvervuldheid, niet-reciprociteit” invoegen die op de nukleaire figuur inwerken.

9.3. De tweede semantische isotopie begint in de pentameter van het vijfde distichon, zodat beide isotopieën reeds metrisch verbonden worden. Syntagmatisch horen de vs. 10-12, 13-14 en 15-16 duidelijk samen, terwijl quare het si-nam motief verder uitbouwt. Vooral het thematische C vs niet C wordt hier gelexikaliseerd, terwijl B vs niet B enkel in /dis invitis/ aan de oppervlakte komt.

Omdat elk woord uit vs. 10 het verbum finitum nader bepaalt, wordt dit vers, niettegenstaande het hiaat, enorm opgespannen en eindigt in het choriambische */excrucies/*, dat in de overheersende finale klankkleur van de vs. 9-15 deelt, alsook in de dominerende */s/-fonemen*. Hernemen de */e/-* en */s/-fonemen* elk een ander lexeem of laten ze gezamenlijk fonemen uit *excrucies* (het lexeem dat semantisch hiertoe de meeste aanleiding biedt) weerklinken? Of mag men verder gaan en een equivalentie postulieren tussen de *fonische* en de *semantische substantie*, zoals bv.:

S1 : S2 :: s1 : s2

(vs. 1-5) */u/* : (vs. 9-12) */e/* :: */dof/* : */scherp/*
/rust/ : */onrust/*

cfr. : (vs. 7-11) */k, kw/* : (vs. 10-12) */s/* :: */rust/* : */onrust/*
/dof/ : */scherp/* ?¹¹¹

Tot en met vs. 13 houdt de stijgende toon van de vraagzin aan, zodat *excrucies*, (*offirmas*), *reducis*, *miser* en *deponere amorem* een hogere intensiteit kennen door hun finale syntaktische plaats. Geen enkel syntagma legt meer de nadruk (morfematisch en pronominaal uitgedrukt) op de directe persoonsbetrokkenheid van Catullus dan dit eerste (vs. 10-12). Drie elisies en zeven opeenvolgende spondeën in vs. 11, zes waarvan vijf initiale spondeën resp. in vs. 10 en 12 bewerken dat het ritme van dit syntagma merkkelijk verschilt van hetgeen voorafgaat en volgt. Laat zich hieruit een zekere zwaarwichtigheid en ernst afleiden, die „het doorzetten” in zijn realisatie als *Sa* onderlijnen? Ondersteunen de uniforme klankkleur uit vs. 12, de *homoioteleuta* en de dominerende */s/-fonemen* enkel het uniforme semantische niveau of wijzen zij op een verschuiving in de gevoelens (*verscherping*, *bitterheid*?).

Voor de mikrostructuur van de vs. 13-14 en de *omfalische* positie van deze verzen tegenover het gehele carmen verwijzen we naar 5.5, 7.2.7. en 8.6. Door zijn centripetale bouw knoopt vs. 13 aan bij de vorige isotopie; enkel dit vers doorbreekt door de herhaling van het */o/-foneem* de finale */e/-redundantie* die aanhoudt van vs. 9 tot vs. 15; onderlijnt de uitdeining van het */o/-foneem* hier subito of *deponere*?

111. In een bespreking van Meschonnic's definitie van literariteit („espace littéraire orienté”), waarbij hij de semantische komponent als oriënterende faktor beschouwt, wijst Adriaens M. (*o.c.*, 80-81) erop dat deze semantische komponent van elk afzonderlijk werk „bepalend is voor de konnotatieve betekenis van een bepaalde klank of klankpatroon”; hij stelt voor bij bepaalde klankeffecten de konnotatieve betekenis te verklaren uit de aanwezigheid van een seem uit de semantische dieptestructuur van de tekst, vooral wanneer dit seem thematisch is.

Met *longum*, *deponere* en *amorem* is *subito* fonematisch verbonden, positioneel staat het tussen *longum* en *amorem* dat grammatikaal en semantisch naar elkaar verwijzen, met *deponere* vormt het een verbale konstruktie die omspannen wordt door een nominale, met *longum* vormt het een oxymorische semantische relatie (hierin ondersteund door een chiasmatische fonematische opbouw *longum subito*), in het vers staat het daarenboven volledig *centraal*. Hierdoor ontstaat een enorme semiologische dichtheid, die *subito* in minstens twee fundamentele semantische relaties naar voor schuift en hierdoor zijn *centripetaliteit* verantwoordt :

a. in zijn ad-verbiale functie zit *subito* vast in semische relaties als :

snelheid	vs	traagheid
verwacht-heid	vs	onverwacht-heid

b. in zijn oxymorische functie gehoorzaamt *subito* aan semische relaties als :

		momentaniteit	}
durativiteit	vs	punktualiteit	}
eenmaligheid	vs	veelvuldigheid	}
		herhaling	}

Hierdoor kan aangetoond worden dat *subito* semiologisch een belangrijker lexeem is dan *deponere* en dat de herhaling van het /o/-foneem, indien ze functioneel is, met meer recht *subito* laat naklinken.

Een parallel opgebouwd syntagmatisch verloop (cfr. 7.2.8.) kenmerkt de vs. 15-16 ; door de herhaling van de deiktoren (*una*) *haec, hoc, hoc, id* en door de uitgesproken persuasieve functie van geheel het distichon worden deze verzen sterk bevelend en pregnant. Door een disjunctieve caesuur en diaerese, het zeer grote aantal mono- en bisyllabische woorden en het ictusdragende /est/ klinkt het ritme van deze verzen (slechts 1 elisie, nml. met één van de minst functionele woorden : *id*) minder vlot. *Enkel in deze optiek krijgt het spondeïsche pervincendum zijn volle gewicht* ; de vs. 13-14, die elk uit 4 niet-geëlideerde syntagmata bestaan, eindigen resp. op het zes syllaben tellende *deponere amorem* en het choriambische *efficias*.

Bleken de laatste woorden uit de vs. 10-13 reeds benadrukt door de vragende modaliteit van het vers, dan wordt deze finale intensiteit in de vs. 13-15 behouden door de bijzondere woordlengte van deze lexemen. Ook door de herhaling van *est* (viermaal beklemtoond) en door het fel assonerende *hoc - haec - hoc - hoc*

worden beide disticha met elkaar verbonden. Thematische semen uit E vs niet E lopen als een rode draad (*excrucies, miser, salus*) door deze isotopie en worden in het bijzonder beïnvloed door deze uit de disjunctie mogelijkheid vs onmogelijkheid (*qualubet, non pote, pote*).

9.4. De derde semantische isotopie

- a. bouwt syntaktisch een (reeds bekend) 6-3-(1) schema uit, dat tussen identieke aanvangswoorden verrat ligt (cfr. sub 7.2.9.).
- b. knoopt syntagmatisch aan met een aantal gekende relaties (*si ... siqua*; *affirm./dubit. – hypothetisch*; *general./partik.*); na deze drie disticha volgen er twee, waarvan het eerste de */illa/* specificceert, het tweede de */ipse/*.
- c. bevat syntagmatisch in de vs. 17-26 een verdere expansie van het *si - nam - quare* motief: in het „*quare*” wordt een gebed verweven waarin¹¹²:

		<i>oude topieken van het gebed</i>
- si	verwijst naar: <i>si vestrum est si tulistis opem</i>	gebiedsomschrijving van de god
- nam	verwijst naar: <i>si vitam puriter egi</i>	eigen waardigheid
- quare	verwijst naar: <i>aspicite, eripite, reddite</i>	eigenlijke vraag

o di ... opem: hoewel *misereri* op semantische gronden zijn centripetale positie in het vs. zeker kan verantwoorden, wordt het hierin niet ondersteund door equivalenties uit de andere niveaus. Wel is het merkwaardig dat de volgende 2 vs. volledig centrifugaal zijn opgebouwd (cfr. sub 6.2.). Door het ontbreken van nadere equivalenties, vooral op thematisch vlak, bevindt *misereri* zich in vs. 17 in een afgezonderde positie, die wel door de *elisies* en de herhaalde spondeeën verzacht wordt. Omdat vs. 17-18 het begin van het eigenlijke gebed vormen kan de opeenhoping van spondeeën functioneel zijn en de plechtigheid, de ernst, ... van het gebed onderstrepen. Onderling zijn de vs. 17-18 door een versovergang met mogelijkheid tot *elisie* en finale homofonie verbonden, terwijl door *tulistis* (en verderop door *egi*) de temporele disjunctie Heden vs Verleden weer wordt opgeroepen.

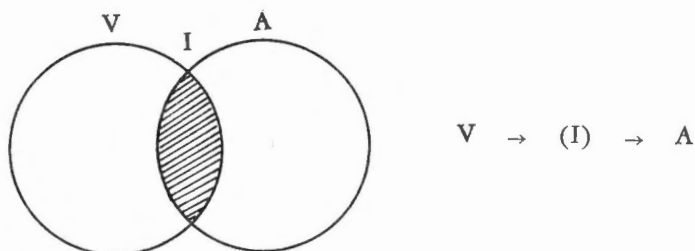
me ... egi: delend in het nasale overwicht dat de vs. 17-20 kenmerkt, drukken de eerste woorden (nu *me* ipv. *tu*) opnieuw

112. Aldus kunnen we misschien vooropstellen dat de herhaalde */s/* fonemen of de assonerende *-is* uitgangen functioneel het seem ellende (*miser*) konnoteren.

het strikt persoonsverbonden karakter van de vraag uit. Door de alliteratie (m ... m) wordt deze eigenschap zeer eng syntaktisch tegen de (vertikale) miser-gedachte gedrukt. Het archaische adverbium puriter kan dit semantische erg belangrijke lexeem in zijn Sa onderlijnen, maar het is tevens een middel om een betekenisverzwakkende elisie van een pure egi te vermijden.

Door /puriter/ dringen thematische semen uit A vs niet A in de derde isotopie binnen, maar met de betekenisextensie die vooral /pudica/ beïnvloedt (cfr. sub 8.1.6.).

*eripite ... laetitia*s : in deze 3 vs. zijn de relaties tussen de verschillende talige niveaus en elementen opnieuw zo complex dat ze een enorme poëtische densiteit beloven (cfr. 8.5.). In de derde isotopie vormen ze een syntagmatisch en semantisch geheel dat door de perifere amor = morbus identifikatie omsponnen wordt. De beeldspraak is terug te voeren op één centrale metafoer, waarin :



/amor/ en /morbus/ resp. de termen van *vertrek* (V) en *aankomst* (A) van de metafoer zijn, terwijl I als identifikator het vlak voorstelt waar beide lexemen elkaar in hun sememisch voorkomen snijden¹¹³. Naast en bij een aantal gemeenschappelijke semen komen daarbij in elk vers een aantal lexemen en syntagmata voor die semen aanbrengen die voor beide termen kunnen gelden en dus de identifikator uitbreiden.

Door het rijmschema en de beklemtoonde homofonie rond de pentameter (cfr. 5.3.) wordt het hendiadys pestem perniciemque (cfr. 5.6.) semiologisch tot één *Teken* herleid, dat door zijn *positie* tussen twee grondthema's /hanc/ en /mihi/ (shifter + aktoriële disjunktie) en door zijn *klankkleur* (uniform met de bijna homogene klankkleur van het vers zelf) tot de gesloten homogeniteit van het vers zelf bijdraagt, en door de bijzondere semantisch-syntaktische relatie met mihi de brug slaat met het volgend vers. Dit vers dat reeds eng samenhangt door de beeldspraak van zijn

113. Wille I., *o.c.*, 91.

lexemen krijgt tevens door de zeven opeenvolgende spondeeën een eenvormig ritme, statiger en plechtiger misschien, dat ook niet afgesloten wordt door de versomvang; in vs. 21 herneemt het choriambische *laetitia* nog eens de kwantitatieve finale expansie.

non ... velit: het voorlaatste distichon is misschien nog trager van ritme, wanneer men het grote aantal spondeeën in aanmerking neemt en het toenemend aantal monosyllaben. Dit distichon, het enige dat Catullus' amor precieser omschrijft, vult een aantal semische relaties aan en laat disjunkties zich volledig lexikaliseren (*illa* vs *hoc*; *contra*: reciprociteit; *diligat* als specificatie van /*amor*/; *non potis, velit*: (on)mogelijkheid, wilsregister; *pudica-puriter* met semantische expansie tov. de thematische konstellatie A vs niet A). De thematische relatie *me* vs *ille* wordt geëxpliciteerd in een syntagma waarin het (zo gewenste?) verbum *diligere* beide verbindt en aldus de centrale gedachte van geheel deze liefdesrelatie uitdrukt. Het alternatief (aut) uit vs. 24 vormt ook een sluitend en homogeen syntagma, omdat het op syntactisch en metrisch gebied disjunctief opgebouwd is, maar door een chiastisch rijmschema *abba* rond de diaerese met beklemtoonde *est*//*esse* beide kola eng aaneen doet sluiten. Men kan zich tevens afvragen of de finale /*i*/-homofonie (cfr. 5.2.) een relatie te meer is die beide vs. verbindt.

ipse ... mea: het laatste distichon is opnieuw zeer traag van ritme; het heeft een metrische opbouw, die op de eerste voet na, identiek is aan het voorlaatste distichon. Geen enkel distichon heeft tevens hetzelfde aantal spondeeën *én* elisies; het is opnieuw zeer persoonsgebonden en sluit met de eerste verzen uit deze isotopie de *illa*-gedachte volledig in. Vs. 25 behoort volledig tot de vijfde thematische konstellatie; het herneemt niet alleen het vs. 13 in een andere sememische kontekst, maar laat deze misschien ook door de herhaling van het /*o*/-foneem weerklinken: *enkel deze verzen* immers laten deze fonemische redundantie toe. Geheel het tweede hemiepes wordt tevens door de herhaling van de /*u*/-fonemen en de nasalen /*n*/ en /*m*/ gekenmerkt: als men mag aannemen dat fonemen „belangrijker” bestanddelen van lexemen in het vers laten naklinken, dan mogen we misschien vooropstellen dat de /*o*/, /*u*/, /*n*/ en /*m*/ fonemen *morbum* laten weergalmen? Vs. 26 sluit door zijn aanvangswoorden duidelijk de isotopie af, maar verleent haar hierdoor ook coherentie; de derde imperatief (in metrisch gelijke positie als de eerste) sluit de reeks rechtstreekse vragen af, die (als ind. of imp.) steeds vooraan in het vs. voorkwamen. Door de diaerese-omringende morfo-lexemen wordt in het midden van het vers een homogeniteit tot stand gebracht

tussen woorden die normaal niet het minste uitstaans met elkaar hebben ¹¹⁴. De finale woorden, met elkaar verbonden door een chiasische homofonie (*pietate mea*) worden langs hun *Sa* in hun semantische samenhang bevestigd. Door het feit dat *pietas* opnieuw aan de oppervlakte wordt gelexikaliseerd wordt een ringkompositie met het initiale *pium* tot stand gebracht.

114. Dubois J. e.a. (le groupe mu), *o.c.*, 106-108 ; Delas D. & Filliolet J., *Linguistique et poétique*, Paris, 1973, 110-114.